XIX. évfolyam. 1908. 6/935. szám.

MEGJELEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:
Egész évre ... ... kor. 20.—
Félévre ... ... » 10.—
Negyedévre ... ... » 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
BUDAPEST,
VIII., Rökk Szilárd-utcza 18. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések felvétele ugyanott.

Budapest, február hó 9.

Krónika.

A lisszaboni tragédia.

— *febr. 7.*

Jázmin- és fuxia-bokrok között, heliotrop-illattól édes levegőben, mosolygó napsütésben, Portugália örökké kék ege alatt olyan tragédia játszódott le, amivel csak átlag ötven évenkint szolgál a világtörténelem: királygyilkosság. Megölték Carlos királyt, megölték az egyik fiát, megsebesitették a másikat és megölték egy szépséges asszonynak az örökké vidám szivét.

A kép valóban délszaki és csupa szilaj, vad romantika: a kámzsás emberek, akik kezükben a rosszul rejtegetett karabélylyal oda tudnak férkőzni tömegen és rendőrségen keresztül egészen a király kocsijához, a tömeg, amely nem ujjong, nem örvend, de mégis ott szorong, hogy lássa a királyt. És azután a roham a kocsira és a sortüz ropogása, amelyre felharsant a tömeg ijedt üvöltése, menekülő lábának dobogása és az ujabb fegyverropogás, amikor a király kisérete és a rendőrök kezdtek eszeveszett ijedelemmel a tömegbe belelövöldözni, leginkább ártatlan menekülőket találva hátba. Ah, milyen másképpen gyilkol a portugál, mint a szláv!

Mert természetesen, a lisszaboni tragédia nyomán feltámad mindenkiben az összehasonlitás a legutóbbi két fejedelemgyilkolással: Szergiusz nagyherczeg levegőbe való röpitésével és Sándor szerb király családjának a kiirtásával. Az orosz eset szinte ugy hat, mint valami állami funkcziónak a rendes lefolyása, mert Oroszországban a nagyherczegeknek a foglalkozásához tartozik, hogy néha felrobbanjanak és mert az egész szczenérián alig volt található más, mint hivatalos személy: nagyherczeg, katona, rendőr és anarchista, — aki ma már szintén hivatalos személy a czár birodalmában, mert hivatalosan és állandóan számolnak vele, mint például másutt a parlamenti ellenzékkel.

A szerb vérengzés már históriaibban hat. A Szergiusz herczeg meggyilkolását sehogyan sem tudom más képnek látni, mint hirtelen készült klisének a »Das interessante Blatt«-ban, de a belgrádi királydrámáról már tudok elképzelni müvészfantázia alkotta képet, nagy tablót, amely hazug és mégis igaz, mert hamisan mutogatja a térviszonyokat, a csoportokat, a mozdulatokat, de müvészi igazsággal adja vissza a borzalmat és a jelentőséget.

A lisszaboni királyvadászat pedig egyenesen megfestésre vár. Már nem is ugy látom magam előtt, mint sok szinben ragyogó olajképet, hanem ugy, mint valami Anthony-rendezte, tökéletesen sikerült finálét. Tehát két müvészet hatásának az egyesülését.

Ime: három nép temperamentuma, képben kifejezve.

*

Csodálatos, de igaz: ezek a portugál merénylők sokkal kevésbé antipatikusak a világ előtt, mint aminők voltak a szerb királygyilkosok. Pedig ugy egészen emberi, hogy ugy mondjam, parasztmértékkel mérve a dolgot, Masin ezredes és a társai mégis csak nagyobb igazságban voltak a maguk tettének az elkövetésénél, mint ez a Baica és ez a Dacosta. Hiszen Sándor király sötét, őrült zsarnok volt, a zsarnokság minden kellékével felruházva: zárkózott és gyáva, erőszakos és alattomos, az országot teljesen a nem is egészen kétes hirü felesége hitvány családjának a kapzsi érdekeire kirabló. A bonczolás kétségtelenül kideritette róla, hogy őrült volt, degenerált agyu, benne kiveszett volna az Obrenovicsok törvényes ága a természet jótékony parancsa szerint is.

Ellenben Dom Carlos szimpátikusan mozgékony, mindig jókedvü husember volt, a férfias bátorságnak, lovagias erőnek és csak kicsit szemtelenül derült őszinteségnek a jóizü formácziója. Felesége csodaszép és csodakedves, folyton mosolygós asszony, hüséges, pajtásszerü hitestársa az urának, olyan asszony, akinek a nevét egy sorban leirni a Draga királyné nevével szinte viszorog minden becsületes érzésü ember háta. Trónörököse pedig nem hitvány, korcsmahős kalandor, hanem őszintelelkü és az uralkodásnak becsületes munkával nekikészült ifju, aki Portugáliának — igaz, hogy ezzel együtt egy kicsit saját magának is — az érdekeit apjával szemben is védelmezte az összeveszésig. És ezek az emberek nem raboltak, talán még nem is zsaroltak. Csak valami olyasfélét követtek el a pénzzel, amiért bennünket, poros bocskoru földi halandókat nem füziliroznak, hanem legfeljebb gondnokság alá helyeznek. Az meg, hogy Carlos király a saját koronája drágaköveit szedegette ki és csapta zálogba, hogy elmehessen Angliába valami udvari ünnepre: egyenesen szeretetreméltó bohémvonás, nem pedig amolyan féltolvajlás, — hiszen a zálogczédula megvan.

Csupa szimpátia volt ez a királyi család és csupa antipátia az utolsó Obrenovics, egész környezetével

egyetemben. Itt csupa kaczagó, szinte nyárspolgári módon családias derü, amott komor, kapzsi, hálószobaszagu sötétség. És mégis... Carlos királynak és Dom Luiz Filipnek a gyilkosai nem olyan antipátikusak, mint voltak a maniákus Sándornak, minden királyi kokottnál többet tapasztalt nejének és a két csapszéktöltelék Lunyeviczának a kiirtói.

Mi az oka ennek? Állitsuk fel az ellenképet, akkor talán kapunk valamelyes magyarázatot. Tehát a szerb gyilkosok először is éjjel, alattomban, az álmok óráján törtek rá áldozataikra, akkor, amikor azoknak a védekezésre való lehetősége csaknem a nullával volt egyenlő. Másodszor: ezek az emberek a gyilkosság után megtörülték a véres kardjukat és aztán szépen megosztozkodtak a konczon és ma is élnek, ha meg nem haltak. Harmadszor pedig nem a népből vették bátorságukat, hanem egy sehol sem szimpátikus kotériából, a katonai klikkből.

Ellenben odalenn, a Tajo mellett szinte nevetséges őszinteséggel, szinte operettbeli összeesküvők allürjeivel rontottak neki a király kocsijának, kiadva magukat a rendőrök és a gárda fegyverének. És becsületesen adva ki, mert a sikerült merénylet után aztán Baica és Dacosta nem a konczon osztozkodtak, hanem meghaltak olyan becsületesen, amilyen becsületes halálra csak rászánhatja magát összeesküvő. És az ő harmadszoruk az, hogy nem klikk, nem osztály adta kezükbe a gyilkoló fegyvert, hanem az az elégedetlenség, amely ott forr az egész forróvérü, vibrálóidegzetü népben.

Igy szembeállitva egymással a kétszer kétfelől való igazságot, ugy tünik fel a dolog, mintha valami magyarázat kibukkanna. Pedig az igazi igazság nem itt van, ez talán csak billent a javára valamit.

Az igazi igazság egyszerü és kézzelfogható, mint mindig és igy szól: a portugáli szimpátikus, lenge, finom nép, amely mindent grácziával csinál, a zsarnokságot is, a király lepuskázását is. Ellenben ezek a szerbek itt a Duna alatt, akár uralkodni kell, akár forradalmat kell csinálni, mindig csak balkániak maradnak és mindent legalább is ügyetlenül csinálnak. Még azt a királygyilkosságot is, amelyik sikerül. Ezért Portugáliában szimpátikus az áldozat, de nem gyülöletesen ellenszenves a maga bőrét vásárra vivő merénylő sem. Szerbiában ellenben antipátikus az áldozat és ellenszenves a szabadsághős egyaránt.

És nyilt kérdés csak egy marad: melyik az igazi tragédia? Shakespeare-nek a tollát melyik inditotta volna meg?

Paganel.

A mások hiusága azért oly kiállhatatlan, mert a mienket sérti.

*

Nem az az eszes ember, aki csak véletlenségből járt el eszesen, hanem aki ismeri eszét, meg is tudja birálni, és ennek folytán élvezi is.

*

Az erények elvesznek az érdek tengerében.

Epifánia.

A kis Tiszához ment a falu népe,
Árván borongott a kis Tisza képe,
Hó behavazta, jég megállitotta,
Vén pópa rajta imáját mondotta.

És a szines-szegénység köntösében
Orosz és oláh vaczogott a jégen,
A füstölő lilás tömjéne szállt, szállt
S kósza szél tépte szét a pópa imáját.

A kis Tiszát szentelte meg az ének,
Mely ólmos szárnyán kóválygott az égnek,
A kis Tiszára hulltak az áldások,
Hogy szünjenek a szilaj áradások!

Hogy ezután a vize csöndes szépen
Csak kanyarogjon a maga medrében,
Ágya ne lenne embereknek ágya
És a Dunába lassan vigye vágya!

De tavasz táján a tavalyi módra,
Nem hallgatott a prédikáczióra,
És ősz elején — ó, az istenadta —
Görög pópa lányát ágyába ringatta!

Juhász Gyula.

Komlóssyék a szinházban.

Irta: SZOMAHÁZY ISTVÁN.

Komlóssy ur és a felesége egy hétfőn elmentek a szinházba. Ez az élvezet meglehetősen ritka volt az életükben, mert Komlóssynénak, aki jó gazdasszony és szigoru feleség volt, nem igen támadt kedve ahhoz, hogy négy vagy öt forintot dobjon ki efféle haszontalanságokért. Ha a férj — főképp házasságuk első évtizedében — homályosan czélozgatott arra, hogy a müvelt ember nem lehet meg szinház nélkül, az asszony mindig haragosan vállat vont, majd igy szólott:

— Inkább tojást és zsirt veszek azért a pénzért, mert az evésre föltétlenül szükség van... De a szinház, az fölösleges pazarlás, s az ember a Matuzsálem korát is megérheti anélkül, hogy ilyen ostobaságokkal foglalkozzék...

Komlóssy ur később, mikor már belátta, hogy a feleségéhez képest nagyon gyönge legény, teljesen lemondott a czélzásokról, s belenyugodott abba, hogy a békességes férj már este kilencz órakor nyugalomra tér. Őszintébben szólva, csak elhitette magával, hogy ebben a szörnyüségben megnyugszik, mert a lelke mélyén huszonöt év óta ott szunnyadt a lázadásra való hajlandóság. De mivel sokkal bátrabban rászánta volna magát arra, hogy egy oroszlánketreczbe benyisson, mint arra, hogy a feleségének ellentmondjon, negyedszázad alatt egyáltalában még csak kisérletet se tett, hogy az igazi érzéseit elárulja.

A nevezett hétfőn a Komlóssy-pár váratlan ajándékhoz jutott: az asszony egy unokaöcscse, egy jólelkü vidéki kereskedő, délben meglepte őket két szinházjegygyel. Bőkezüségét azzal okolta meg, hogy Komlóssyék régóta rokoni vendégszeretettel bánnak vele, de az asszony mégis rossz néven vette a fölösleges költekezést.

— Azt hiszem, okosabban tetted volna, ha ezen a pénzen inkább két pár meleg keztyüt vittél volna haza a leányaidnak... Én ugyan egy fabatkát se adnék ki az efféle léhaságért...

A jegyek azonban mégis ott maradtak, s Komlóssyék este hét után gyalogszerrel elmentek a szinházba. Kissé félénken helyet foglaltak a nézőtéren, miközben az asszony pirulva nézte a páholyokban ülő, dekolletált hölgyeket, akik szemérmetlen nyugodtsággal tekintgettek az alattuk hullámzó közönségre. Komlóssyné ugyanis — bár immár negyedszázad óta volt férjes nő — épp oly szüzies maradt, mint egy tizenhat esztendős csitri leány, s egész a homlokáig elvörösödött, ha valaki egy kétértelmü megjegyzést elmondott előtte. Az a gondolat, hogy ő csupasz vállal mutatkozzék egy zsufolásig megtelt szinházban, egyszerüen megborzasztotta és elrémitette.

— Mit szólsz azokhoz a szemérmetlen teremtésekhez? — kérdezte halkan az urától, amikor a támlásszékeiken elhelyezkedtek.

Komlóssy ur megbotránkozott arczot vágott, majd gondosan végigtanulmányozta a szinlapot. A páholyokban ülő asszonyok tulajdonképpen elragadták és megszéditették, de volt jó dolga, hogy a gyönyörüségét ne sejtesse a feleségével. Az asszony ugyanis egész a képtelenségig féltékeny volt, annyira féltékeny, hogy a szerencsétlen Komlóssy huszonöt év óta mindig lesütött szemmel bámult a tányérjára, ha a mindenesleány az ebédet vagy a vacsorát behozta. Sőt ha a feleségével ment, még az utczán is állandóan az aszfaltot nézegette, mert a harczias Komlóssyné a legártatlanabb pillantásait is konokul félremagyarázta.

— Nem sül ki a szemed, hogy folyton az asszonyokat fixirozod? — kérdezte az ártatlan embertől, ha az egy szembejövő hölgyet, puszta véletlenségből, közömbösen megnézett.

Komlóssy ur ilyenkor ijedten huzta be a fejét a gallérjába, miközben mondhatatlan elkeseredéssel gondolt arra a pillanatra, amikor mindezekért a kinzásokért egyszer véglegesen boszut áll. Százszor, ezerszer is elhatározta, hogy csak azért is meg fogja csalni a feleségét, de ha arra került a sor, hogy a szándékát megvalósitsa, mindig gyáván és férfiatlanul meghátrált.

— Ha megtudná, képes lenne rá, hogy egy éjjel, amig nyugodtan alszom, a vágókést beledöfje a szivembe — gondolta magában megborzadva.

A szinházban egy franczia operettet játszottak, egy frivol házasságtörési komédiát, melyben csiklandós kuplékat énekeltek, s olyan szójátékokat mondtak, hogy Komlóssyné csaknem elsülyedt a hallatukra. De ez még nem volt minden: a szinpadi lámpák előtt egész sereg ifju hölgy feszes trikóban illegette magát, a primadonna pedig fürdőkosztümben jelent meg, amely sokkal többet elárult, mint amennyit eltakart. Ez az öltözék oly felháborítóan illetlen volt, hogy Komlóssyné ijedten kérte el az urától a szinlapot, hogy az arczát szégyenkezve eltakarja vele.

— Ezt a nőt ki kellene seprüzni innen — suttogta később, mikor az ijedtségéből valahogyan magához tért.

A férj helyeslőleg bólintott, majd szenteskedő arczczal hajolt közelébb a feleségéhez.

— És a kormány ezt szó nélkül eltüri — mondta szigoruan, miközben a nyála majdnem kicsorgott a gyönyörüségtől.

A többiek azonban nem igen osztoztak a házaspár véleményében, hanem eszeveszettül tapsoltak és ujráztatták, amit a szinpadon lévő müvésznő még merészebb és illetlenebb mozdulatokkal igyekezett meghálálni. Komlóssy ur, a taps hallatára, ismét megrázta a fejét.

— Ha én lennék a rendőrkapitány, rögtön bezáratnám ezt a helyiséget — mondta a feleségének, s ujólag a szeméhez emelte a gukkerét.

Az eszmecsere e kijelentéssel véget ért, de az olvasót talán érdekelni fogja az a monológ, melyet Komlóssy ur, az utóbbi megjegyzés után, titokban végiggondolt magában, anélkül, hogy az ajakát beszédre nyitotta volna.

— Huszonöt év óta nem volt ilyen élvezetem, mint ma este — szólott nagyot sóhajtva a lelke mélyén, miközben az arcza változatlanul szigoru és haragos maradt. — Ez a vén skatulya mer rosszakat beszélni erre az isteni teremtésre, akinél bájosabbat még sohasem láttam életemben. Az ember egyszerüen megőrül, ha arra gondol, hogy ezzel az édes leánynyal négyszemközt lehetne... Szegény ember vagyok, de azt hiszem, nyugodtan odaadnám egyhavi keresetemet, ha az életéből egy rövid órácskát nekem áldozna...

A magánbeszélgetés itt megszakadt, mert Komlóssyné ismét meglökte az urát.

— Láttad, hogy fölemelte a lábát? — kérdezte sápadtan.

— Pfuj! — felelte Komlóssy ur undorodva.

Megint elhallgattak, de csak azért, hogy a férj tovább folytathassa a monológját.

— Ha véletlenül rá találok nézni a cselédre, két hétig elkeseriti az életemet, s ha az utczán nem sütöm le a szemem, képes rá, hogy otthon teáscsészéket vagdosson a fejemhez... Huszonöt év óta ugy vigyáz rám, mint valami éretlen kamaszra, minden szavamat, minden lépésemet számonkéri, de most megvan az elégtételem: gondolatban százszor, ezerszer magamhoz szoritom azt a gyönyörü leányt a szinpadon, s végigcsókolom a szőke fejétől kezdve egészen az édes, a kicsiny lábahegyéig... És amellett itt ülök morózus arczczal a vén boszorkány mellett, mig a szivem csak ugy kalimpál attól a gyönyörüségtől, hogy ugyszólván a szeme láttára szorithatom magamhoz ezt a karcsu, mégis oly istenien gömbölyü teremtést... Ha megtudná, hogy most mire gondolok, hát talán a hideg is kirázná ijedtében, de ha megpukkad, akkor se tudja meg, mert van annyi eszem, hogy álmos és haragos arczot vágok, s ugy teszek, mintha pokolian föl lennék háborodva... Pedig nemcsak hogy nem vagyok felháborodva, hanem egyszerüen szétolvadok az élvezettől.

— És ilyesmiért dobnak ki az emberek három forintot — mondta most eltorzult arczczal Komlóssyné.

— Azt is a bolondok házába kellene vinni, aki ezért pénzt ad — felelte Komlóssy ur mérgesen.

E szavak után lágy fuvolahangok suhantak ki a zenekarból, s a primadonna, erdei gyepágyán hanyatt dőlve, nyitott ajakkal, csábító pillantással tekintett az előtte álló pásztorra, miközben karcsu termete érzékiesen megremegett... És Komlóssy ur most ugy képzelte, hogy a pásztor egyszerre eltünik, sőt a nagy, bársonyos, ezerfejü nézőtér is eltünik, s mig az erdőre titokzatos homály borul, ő reszketve magához öleli a pihegő leányt, s forró ajkát magánkivül elboritja a csókjaival... És a leány, mig hamvasszőke fejét a mezitelen karjain pihenteti, kábító pillantással néz reá, hogy aztán egyszerre lehunyja a szemét, s szégyenkezve, de a szenvedélytől lihegve suttogja:

— Éjszaka van és egyedül vagyok veled, itt, az erdőség közepén... Szorits magadhoz, mert meghalok, ha nem szeretsz...

Komlóssy ur gondolatban magához szoritotta a szerelmes asszonyt, még pedig oly hevesen, hogy szinte fizikai fájdalmat érzett. Az arcza annyira elváltozott, hogy a felesége, aki mellette ült, ijedten megkérdezte tőle:

— Mi bajod?

— Semmi bajom, — felelte Komlóssy ur — de már nézni se tudom azt a szemérmetlen perszónát...

Az asszony helyeslőleg bicczentett a fejével s a férj, miközben a lelke diadallal és káröröммel telt meg, ravaszul igy szólott magában:

— Ha megpukkad, akkor is azt gondolom, amit akarok, s itt ölelkezem, csókolózom a szemeláttára... Most végre boszut állok azért, amit huszonöt év óta szenvedtem...

Philoklet.

Öreg Philoklet, vénhedt czimborám,
Ó nézd a hajnalt, milyen sápadt,
Ez az utolsó hajnalod talán,
Ó pendítsd meg a szárazfádat.
Sikolts belé a szürkületbe
Egy tüzes dalt a rózsafakadásról,
Sohajts vissza a ligetekbe,
Hol primula feslik s csalogány szól.

Öreg Philoklet, mily kék a szemed,
Ejh, bolondság az, hogy a kezed reszket,
Egy-két dalt kell, ó kell még zengened,
Mielőtt vénhedt lelked elereszted...
Aztán repülhet, mint aranyhajó
Titkos határu kéklő tengeren,
S magam maradok... ó mi szörnyü szó:
Magam... Philoklet sem lesz már velem.

Nevess Philoklet... méla mosolyod
Jól esik nekem, mint az őszi nap,
Jut-e eszedbe, amire gondolok,
A csoda-ősz a platánok alatt?
Akkor esett, hogy kis vita hevében
Kezet emeltem rád, vén czimborám...
Nevess... Nevess... mily fáradt már a vérem...
Az az idő nem is igaz talán...

Öreg Philoklet... hogyha eljő Cháron,
A mord hajós és eltünik veled,
Pendüljön ott is nóta szárazfádon,
Meleg mint a tavasz és bús mint a szelek.
Zengd azt a dalt az arany kigyócskáról,
Mely Kleopátra vérétől haldokol,
És fel fog nyögni bánat mámorától,
Mint most szivem, a mélységes pokol...

Öreg Philoklet, vénhedt czimborám,
Ó nézd a hajnalt, milyen sápadt,
Ez az utolsó hajnalod talán,
Ó pendítsd meg a szárazfádat.
Sikolts belé a szürkületbe
Egy tüzes dalt a rózsafakadásról;
Nem visz már út a ligetekbe,
Hol primula feslik s csalogány szól...

Tóth Árpád.

Krónika II.

Stájgerolás.

— *febr. 7.*

Szörnyüködéstől, káromkodástól, kétségbeeséstől hangos a város és hangosak az ujságok. A háziurak aratnak, a háziurak nyuznak. Az emberek meg tehetetlenek, mert lakni valahol muszáj s nincs sem lakás, sem a háziurak között olyan önzetlen csapat, mely ellenakczióra áldozná fel magát kapzsi kollégái ellen s a szorongatott lakók védelmére. S ilyenkor felfedezik, hogy Budapest a háziurak kezében van, hogy a város tehetetlen és ostoba, a bérleti szabályzat rossz és szükség van annyi házra, hogy legalább háromezer lakás állandóan üresen álljon.

Mint lakó természetesen magam is káromkodom, de mint ujságiró inkább hallgatom a káromkodókat.

— Alávalóság! — orditja a földbirtokos, aki tizenhárom forintos buzát ad el s még tartalékban tartja termése felét, hogy azt tizennégy forinton felül adhassa el. Ennek az elkeseredett urnak, amikor a Népszava gabonauzsoráról beszél s arról, hogy a kenyér árát a szegénységhez mérten limitálni kell, vállvonogatás a nézete: be kell csukatni a szocziálistákat.

— Embertelenség! — jajgat a mészáros, akinek a boltja bérét emelték. A marhahus kilóját ötven perczenttel emelte s hatvanig azért nem ment, mert odáig csak most fog menni.

— Lámpavasra velök! — orditja a munkás. A mult héten fejezte be győzelmesen a sztrájkot, mely husz perczentes béremelést hozott neki.

— S ez ellen nincs segitség? — lázong a tisztviselő. A minap inditott mozgalmat, hogy az ő lakáspótléka is akkora legyen, mint a katonatiszteké.

S szidja a háziurakat a suszterom, aki hat koronával számit többet egy pár czipőért, mivel egy félkoronával lett drágább a bőr és harmincz fillérrel magasabb a bér. Káromkodik a tejes, aki öt fillérrel drágitotta meg a tej literjét, s a korcsmáros, aki ma negyvenötven fillérrel számit föl többet egy porczióért, mint tavaly ilyenkor. Amellett még szerződése is van s csak tudja, de nem érzi, hogy a háziur őt is nyuzná, ha tehetné.

S végig a társadalom és a keresők rétegein látom, hogy nincs közöttük egy se, aki nem azt tenné vagy tette volna, amit a háziurak most tesznek: nyuzni, harácsolni, konjunkturákat kihasználni s az összesség érdekeire nem tekinteni. Ez a látvány pedig lényegesen lohasztja a dühömet a háziurak irányában, mert tisztelem, de annyira még sem, hogy felsőbbrangu lényeknek tekintsem őket.

Átlátom, hogy ezek a honpolgárok is csak azt teszik, amit a többiek: többet akarnak, s mivel a helyzet kedvez nekik, hát kiaknázzák. A kereslet és kinálat viszonya olyan, hogy az ő portékájuknak az értéke felszöktethető, csakugy, mint a buzáé, mikor kevés

termett, csakugy, mint a tejé, ha nincs tultermelés, csakugy, mint a bőré, ha a bőrösök kartelbe állnak s nem rontják az árakat konkurrencziával. Hogy miért mégis lelketlenebbek a többieknél? Tisztán azért, mert nem minden suszter iszik tejet, nem minden tejes koptat sok czipőt, de mindnyájan lakók vagyunk s a háziur nem fillérekben szedi tőlünk a száz koronákat, hanem száz koronákban. S mivelhogy a másiknak nem bocsátjuk meg azt, amit magunknál még bünnek sem érzünk.

Ha pedig védekezésre kerül a sor, a gazda mondja: hja, nagy különbség. Agyon vagyunk adósodva, az uristentől függünk, amit most többet kapunk a buzánkért, annyival kevesebb termett, s ha a jég elveri a termést, semmink sincs, a ház ellenben mindig ház marad s amellett a legjobb befektetés. Az iparosok, a tisztviselők, pláne a munkások nem is tartják érdemesnek a különbség kimutatását. Hát lehet abból megélni, amit ők keresnek?

Pedig hát minden keserüségünk mellett valljuk be őszintén, hogy voltaképpen mindnyájan háziurak vagyunk, csakhogy nincs házunk. S éppen csak a ház kellene a meggyőzésünkre, hogy a háziur is csak olyan, mint mi vagyunk, tudniillik olyan ember, aki jobban szereti a többet, mint a kevesebbet, s amikor birja, hát marja.

Sőt azt is látnók, hogy a háziur a maga zsarnok diktátor-hatalmával csak olyan szegény ember, mint mi valamennyien, éppen csak a házával szegénykedik. Csak meg kell nézni a telekkönyvet, de anélkül is tudja mindenki, hogy a budapesti házak többsége nem a tulajdonos vagyona, hanem adósság. Budapest nem vagyonokból, hanem bankkölcsönökből épült. Akinek tizezer forintja van, az épít százezer forintos házat, s éppen csak annyi néz rá, hogy a tizezer forintját egy-két perczenttel jobban kamatoztatja, mint ház nélkül. Olyan időben pedig, amikor sok a lakás s az övé üres marad, hát a tizezer forintját is elveszti.

Elismerem, hogy ezeket megismerni s kimondani nem nagy viccz és egy csöppet sem változtat a tényen, hogy a lakásbér kétségbeejtően nagy és a háztulajdonos tehet velünk, amit akar, mert nincs ellene védekezés. Lakni csak muszáj!

Ez a tétel, ugyebár, megtámadhatatlan? Hogyne! De mégis csak sajátságos jelenség, hogy amikor az egész budapesti társaság sirja: nem lehet megfizetni a tenger házbért, senki sem gondol arra a segitségre, amely tényleg megvan. Arra, hogy kisebb lakásba menjen, ha a nagyobbik ára annyira emelkedett, hogy nem birja megfizetni. Még eszükbe sem jut az embereknek, hogy a stájgerolásra igényredukczióval feleljenek, ami a háziurnak sem árt s nekik is módjukban van. Hogy négy szoba helyett hármat, három helyett kettőt béreljenek, az első emelet helyett a negyedikre menjenek, a körutról a mellékutczákba, a czentrumból a periferiára? Ki gondol ilyesmire? Ellenben a drágább lakást megfizetik s a teljes luxust nem birják, de üzik.

A lakásnak és minden egyébnek drágasága gazdaságilag a szükségletek redukciójában kellene nyilvánulnia, nálunk azonban csak az eladósodásban nyilvánul. Nálunk alatt természetesen a középosztályt értem. Mert a munkásosztályra a természetes konzekvenciák hárulnak. Rosszabbul táplálkoznak s a lakáshiány és lakásdrágaság lakástulzsufoltságot idéz elő. Az egy családnak való lakásban ketten tanyáznak, az öt embernek való szobában tizen, tizenöten hálnak. A hivatalnok ellenben, akinek háromszáz forint jut lakásbérnek, már eleve megtoldotta négyszázra a fizetéséből s a stájgerolás következtében felemeli ötszázra, de a lakását fel nem mondja, s ha uj után néz, hát jobbat keres.

Pedig az igényredukczió az egyetlen módja volna annak, hogy a háziurak ki ne zsákmányoljanak bennünket. Mert az igényredukczió voltaképpen lakásszaporodást jelent. Ha ezer ember négyszobás lakásból háromszobásba megy, akkor ezer szobával több áll rendelkezésre. A nagyobb lakások ugyanis nem találnak annyi keresőre, mint a kicsinyek, s ha a redukczió igy terjed s a tizszobás lakóból nyolczszobás lakó lesz s ez folytatódik lefelé, akkor a nagybérü lakások üresen maradnak s a háziurak, hogy ezeken tuladhassanak, vagy kétfelé, háromfelé osztják őket, vagy pedig kénytelenek a bérmérsékléssel a nagyobb lakásluxusnak kedvezni s lehetővé tenni az elpártoltaknak, hogy előbbi igényükhöz visszatérjenek.

Ismerjék el önök, hogy ez igen okos beszéd és én el fogom ismerni, hogy nagyon ostoba. Mert általános társadalmi dispozicziókat nem lehet tervekkel, propozicziókkal megmásitani. Mert az emberek sohasem kiváncsiak olyan tanácsra, melynek megfogadása kellemetlenséggel jár. Annyira, hogy még magam sem cselekszem e bölcs tanács értelmében, hanem inkább szidom a háziurakat s fizetek tovább — hol a magaméból, hol a máséból.

Semper.

Ave Maria.

— Luciano Croci. —

A hosszu éjszakán került az álom,
Mert tegnap láttalak először én.
Selyem zenélt a templomi homályon
S az oltárnál, az oszlopok kövén.

Visszhangozott homályosan morogva
Jámbor papok imája reszketeg,
Hajad leomlott, s mint egy szent madonna,
Bús áhitattal kérted az eget.

Ó mily imádatos, finom, szelid
Voltál a templom mélységében itt!
Lelkem feléd repült rajongva, égve.

Lankadva rebbent már a bús ima,
Te fölemelted két szemed az égre
S halkan susogtad: — Ave Mária!

K. D.

A cavalho-palmai ütközet.

Irta: CHOLNOKY VIKTOR.

I.

A cavalho-palmai ütközet sorsa eldőlt. Athelstannak, Navarra királyának a csapatai győztek és Lancelot, a fölkelővezér, Lancelot Henrik, a költőforradalmár menekült. Serege, amely guerillaharczban majd egy hónapig diadalmas volt, nem állta meg a legujabb rendszerü ismétlőágyuk tüzét, amint Caretto, a király fővezére, döntő csatára tudta kényszeriteni.

Eszeveszett, vak futással menekültek le a felkelők a domboldalon a Garonne felé s egyik csoportjuk magával ragadta Lancelotot is, aki a fogát csikorgatva, szilaj káromkodással az ajkán próbált megszabadulni tőlük és visszarohanni a csatatérre, hogy a szégyent, a gyalázatot, a nevetséget, ha egymagára marad is, ott fojtsa bele a saját vérébe. De fent a hegyoldalon diadalmas korlátlansággal dörögtek akkor már Caretto ágyui s a magjuk hullt a menekülők fejére. Filibert, a felkelők alvezére, aki hipnotikus rajongással imádta Lancelotot, kétségbeesetten orditotta a martalóczainak:

— Csak a Garonne-ig vigyétek le, csak az erdőbe vigyétek be, akkor megmenekül! Ott befütött mótorcsónak vár rá!

Lancelot vérbeboruló szemmel fordult vissza rá, a kardja markolatához kapott, amely oda volt szijazva a jobb keze csuklójához és feléje sujtott. De csak a levegőt érte, a martalóczai taszigálták, rángatták, czibálták magukkal lefelé. Az ereiben minden csepp vér haragja a saját emberei ellen forrt, hogy nem engedik meghalni ott a csatamezőn.

Amint az erdő sarkához értek, ott egyszerre kibukkantak rájuk az üldözésükre küldött királyi huszárok. De ott, a fák bozótszegélyénél megmutatták még egyszer, utoljára, a martalóczok, hogy mit tudnak. Szempillantás alatt harczvonalba sorakoztak és gyilkos tüzelést kezdtek a huszárokra. Nekik is kitünő, Colt-rendszerü magarinpuskájuk volt, amelyek csak ugy ontották a golyót a riadtan visszatorpanó lovasok közé.

Bent az erdőben pedig már csak Filibert hurczolta Lancelotot. És lihegő szájjal beszélt neki:

— Szükség van még rád... Visszajösz még... Uj erőre kapunk...

Szaladtak. Most már Lancelot is szaladt. A király robbanó lövedékei tompa pukkanással csaptak le hol itt, hol ott az erdőben: őket keresték. De nem találták meg. Kiértek az erdő alsó szélén a folyópartra, még két hatalmas ugrás a szakadékos part oldalán s ott voltak a mótorcsónak mellett. A benzin nagyot pukkant, a propeller elkezdett dohogni s a csónak elindult a franczia part felé. Lancelot némán, a kardjára támaszkodva állt ott a közepén és csak egyszer szólalt meg, akkor, amikor Caretto golyója ott csapott le közvetetlenül mellettük a Garonne siető vizébe. Akkor felemelte az ökölbeszoritott kezét, megrázta a levegőben az ágyukoszoruzta domb felé és felhördült:

— Visszajövök még!

A csónak simán szaladt fel a fövenyes franczia partra és Lancelot, kiszállva a csónakból, némán, ellenmondás nélkül nyujtotta át kardját az elősiető franczia chasseuröknek. Odaát tul még egypárat bődültek az ágyuk, mint ahogy a tigris bőg utána az elveszett prédának, de azután elhallgatott minden csatazaj és a navarrai kürtök hosszan nyujtott hangja elkezdte bugni a takarodót.

II.

A köztársaság nem adta ki Lancelotot Navarrának, de azért Lancelot nem tért vissza soha többé a hazájába, mint ahogy onnan a Garonne közepéről igérte a felemelt ökle. A forradalom, amit szitott, teljesen csak az ő csodálatos egyéniségének a hatása volt, s most, hogy a cavalho-palmai vereség után eltünt Navarrából, pártja teljesen szétzüllött s Athelstan király uralma erősebbé vált, mint valaha volt. A pártütők mind visszakönyörögték magukat hozzá és mind ujra hüséget fogadtak nemcsak neki, hanem a trónörökösnek, Jokaszté királykisasszonynak is.

Mert Lancelot egyéniségén kivül az volt a forradalom legnagyobb ereje, hogy Athelstannak nem volt férfiivadéka. És Navarra lakóinak, különösen a gőgös eszkualdunoknak sehogy sem akart a fejébe férni, hogy a király halála után majd nő, sőt éppen leány parancsol nekik. A sorsnak ezt a játékát tudta legjobban kihasználni Lancelot, amikor elkezdte nagy agitációját, hogy Navarra a szomszédos Francziaország példájára köztársasággá alakuljon át. Lángoló szóval, a költő erejével — mert költő volt, igazi istenáldotta költő — kezdte szertedobálni az országban lelkének véres szabadságvirágait, folyton izgatott, de kifelé mindig metszően hideg elméjének nagyságos gondolatait. Mint költő, a legszilajabb lángot tudta gyujtani a szivekben, mint politikus, a leghidegebb józansággal, a logika jégerejével hóditotta magához a gondolatokat. A költő üstökösczillagot ragadt le az égről, annak a sudarával ostorozta az asszonyuralmat, a parlamenti szónok a kétszer kettő rideg igazságával bizonyitotta be, hogy Navarra az akkori zavaros, nehéz viszonyok között nem maradhat leánykézre.

Csak egy kvalitás hiányzott belőle ahhoz, hogy a forradalma diadalmas legyen. A szervezés képessége. Ehhez a baloldala nagyon forró volt, a jobboldala nagyon hideg, az egész mivolta pedig nagyon becsületes. Nem tudott inszinuálni, nem tudott rágalmazni, nem tudott jelszavakat fábrikálni és amint hazudni akart, egyszerre a poéta fordult ki belőle és eltünt a politikus. Csak szent és igaz hazugságokat tudott mondani, amik pedig csak válogatott lelkeket ragadnak meg, a tömegre nem hatnak.

Azért, ahogy már mondtam, forradalmának sólyommadara egészen elült, egészen levedlett, amint kikényszerült Navarrából a Garonne gyorsbukfenczü habjain keresztül. Lancelot, pedig csak huszonkilenczéves volt még, amikor lángragyujtotta Navarrát Pautól Néracon keresztül egész Bordeauxig, — az én meseidőmben Bordeaux is Navarra városa — a számüzöttségben tehetetlenné, minden agitácziórа képtelenné vált. A francziák messze föl, Trouville-ba internálták, mert ámbár a köztársaság ugy suttyomban szimpatiált a mozgalmával, amikor elbukott, mégis csak azt gondolta, hogy jobb, ha mentül messzebb van Navarra határától.

És Trouville nem vált az agitácziónak, az összeesküvésnek a középpontjává, a vezér magára maradt, csak a vén kard, az öreg engesztelhetetlen, a navarrai hangnemre áttett Petur bán, Filibert maradt vele.

Lancelot először átkozta a világot, lenézte önmagát, aztán hirtelen, mint ahogy a verseiben szokta csinálni az átmeneteket, — átmenet nélkül belezökkent a lelke megnyugvásába: a háborgása elpihent, felébredt benne az ösztön, hogy kiélje ugy, ahogy kiélheti legjobban, az életét.

Tiz évvel Cavalho-Palma után Lancelot Henrik már nyugodalmas, derült homloku filozófus volt, aki

a trouville-i kis kastélyában könyvdrámákat irt és csodaprózákban — ezzé finomult a szónok — a világ okát, meg a lét kérdéseit kereste. Még nem volt negyvenesztendős sem. És a forradalomra, a hajdani álmokra, élete nagy, kettétörött tervére csak Filibert emlékeztette néha, ez a vén, hüséges komondor, aki mogorva elborultságában még akkor is, még mindig Navarra szabadságáról álmodott...

III.

Trouville százezer idegenje közül ezer nem tudja, hogy ezt a helyet a nevén azok miatt a barlangok miatt nevezik igy, amelyek messze ma már a fürdőváros pompájától, sziklakomorsággal jelzik a helyet, ahol a régi, kicsiny, északfranczia kis halászfalu állt. A falut előbb felmorzsolta, azután magába szivta lassankint a felépülő fürdőváros gazdagsága és a régi viskók elhagyottan omlottak össze ott a trou-k alatt, lakóik elpártoltak tőlük, leköltöztek egészen az idegenek nyakára, a ville-be, a tenger partja mellé egészen.

Ott fönn, a barlangüregek között, a hajdani falu helyén ritkán ha megfordul ember, a kecskepásztorokon tul. Kuriózus kirándulók, néhány fontoskodó német; egypár önönmagát sem komolyan vevő franczia, meg tiz-husz szélestalpu, keskenymedenczéjü angol missz.

Ezért volt kedves helye ez a hely Filibertnek, a zordonnak, de Lancelotnak, az ábrándozónak is. Órákhosszat elbukdácsoltak a hegyszakadékok közt, aztán felkapaszkodtak a hegytetőre és ott a nem nagyon árnyékos erdő egyik kis rozzant padján pihentek meg. Filibert megmaradt a vaskos, erős martalócznak, széles válla majd szétfeszitette rövid kabátját, de Lancelotban senki sem ismert volna rá a hajdani felkelővezérre. Erős, magas, elegáns termetén ugy állt a ruha, mintha ráöntötték volna, a fejét nyáridőben rendesen fehér, puha flanellkalap boritotta, amely alól barna arczában villogó fekete szeme megkapó ellentéttel sugárzott elő. Fekete haja csak a halántékán őszült meg kissé, a lépése rugalmas, a gesztusai előkelően nyugodtak voltak.

Szezónhanyatlás idején két uj állandó látogatója is akadt a barlangvidéknek. Két hölgy, minden valószinüség szerint angolok, kétségtelenül leány mind a kettő s az idősebbik társalkodója a fiatalabbnak. Ezek is kettesben rótták ott mindig a sziklapupokat és kettesben pihentek meg fönn az erdő padjain.

Egy késő augusztusi zivatar hozta először össze a két társaságot. A hirtelen lerobbanó eső elől Lancelot és Filibert bemenekültek a barlangvidék egyik nagy, tágas odujába és ott, leülve a sziklákra, nézték, hogyan sürüsödik nyugat felől a villámmal, dörgéssel terhes felhő.

— Ma itt alszunk, Filibert — mondta Lancelot, nem nagyon aggodalmaskodva, inkább csak azért, hogy mondjon valamit.

— Aludtunk rosszabb helyen is már, Henrik — dörmögte vissza a vén dalia.

Bizony aludtak és talán hallottak már nagyobb dörgést is annál, mint amivel most csattant meg a felhő méhe. És még ki sem lobbant a villám fénye, amikor a barlang bejárója elől jókedvüen ijedt asszonyi sikongatás hangja hallatszott föl. A két missz alakja bukkant elő és sötét silhouette-nek rajzolódott a barlangnyilás levegőjére. Egy pillanatra visszahökkentek, amint a két férfit látták ott, de a fiatalabbik csakhamar mosolyogva lépett elő és megszólalt. Csakugyan angolul:

— You 'll allow gentlemen... Megengedik az urak, hogy mig a zivatar eláll, megoszszuk a menedéküket?

A két korábbi barlanglakó természetesen kalapot emelt és átengedte a két legkényelmesebb sziklادarabot a hölgyeknek. A fiatalabbik kissé boszus volt, de azért mosolygással palástolta a boszuságát, az öregebbik azonban — egy véghetetlenül kedves aggszüz — rendkivül jól mulatott azon, hogy ők most megáztak.

A két férfi előbbre huzódott, amennyire lehetett, a szük barlangban és Lancelot félhangon, provençal nyelven dörmögte oda társának:

— Milyen szép leány. De ugy látszik, fél a zivatartól.

— Először is nem a zivatartól fél, hanem azon boszankodik, hogy megázott a fehér ruhája, — felelte vissza hangosabban Filibert, aki, mint minden hivatásos »Haudegen«, nőgyülölő volt — másodszor pedig nem leány, hanem asszony.

— Honnan tudod? — kérdezte Lancelot megütközve.

— Hát nem hallottad, hogy a másik madamenak szólitja?

Lancelot érdeklődve, diszkrétül nézett a fiatal nő felé, de az nem vette észre a pillantását, mert éppen nagyon összedugta a fejét az idősebbikkel és halkan, nyomatékosan kezdett neki magyarázni valamit. Az meghökkenve nézett rá és valami olyas tükröződött az arczán, amiből az érzett ki, hogy ő most, ha nő nem volna, megvakarná a fejét. Igy csak mégcsóválta, azután a férfiak nagy bámulatára felkelt a helyéről és odalépett egyenesen hozzájuk:

— Beg your pa'ding... Bocsássanak meg, de madame hallotta, hogy az urak provençal nyelven beszélnek. Érdekelné, ha megtudhatná, nem navarraiak-e?

Lancelot bámulva nézett rá Filibertre, az — az álla a tenyerébe volt támasztva — csak a vállán rántott egyet, ugy dörmögte:

— Persze hogy azok vagyunk.

— Ebben az esetben — folytatta a vén kisasszony véghetetlenül lekötelező hangon — madame azzal a kérdéssel fordul önökhöz, hogy nem ismerik-e Lancelot Henrik urat, az önök honfitársát, aki szintén itt lakik?

A költő és a forradalmár mind hiu ember. Lancelot tehát kétszeresen hiu volt. Tökéletes plasztikával állt fel a helyéről, megemelte a kalapját és — ebben a pillanatban az ég nagyot villámlott, a dörgés mellfullasztó hangja egészen betöltötte a barlangot. Hejh! Talán még az ég is gascognard, hogy ugy tudja rendezni a szinpadi hatásokat? A dörgés hangja lassan hengeredett tovább és amikor már csak halk, érczes kiséretnek volt jó, akkor megszólalt a gyönyörü, negyvenéves dalia baritonja:

— Lancelot Henrik én vagyok, madame.

Filibert valami elfojtott nevetéstől rezdült össze, az öreg kisasszony pedig önkénytelen mozdulattal kapta szeméhez a lorgnettjét, azon keresztül bámult rá a cavalho-palmai csatavesztőre. Azután a kitünően fegyelmezett társadalmi ember mozdulatával bókolt és vissza akart fordulni a fiatalabb nőhöz. De az akkor már ott állt mellette, hallotta, hogy is ne hallotta volna, Lancelot bemutatkozását.

— Ön Lancelot? — kérdezte olyan reszkető mosolygással, aminővel a gyermek nézi a ketreczbe zárt oroszlánt.

Lancelot némán hajolt meg és az ég, a jó franczia ég megint a segitségére sietett. A felhők után abban a pillanatban csillant meg az első napsugár és esti, barnás aranyával eléntötte a barlangot. De a következő pillanatban megint el is fakult: a barlang nyilásában két uj alak jelent meg. Egy öreg, felsőkabátos katonatiszt,

meg egy gallonirozott inas női köntösökkel. A tiszt némán szalutált, madame pedig hirtelen feléje fordult és megelégedett mosolygással szólt:

— Rám találtak?

Indulni készült, de azután hirtelen gondolt egyet és valami fölségesen szép mozdulattal odanyujtotta a kezét Lancelotnak. Olyan mozdulat volt ez, amely ellenállhatatlanul kikövetelte a kézcsókot. Lancelot lehajtotta a fejét és megcsókolta a hölgynek a kezét.

A nők, felkapva a köntösöket, gyorsan eltüntek a barlang nyilásán, de Lancelot félig kábultan odaugrott a katonatiszthez és megragadva a karját, hevesen kérdezte tőle:

— Ki volt ez a hölgy?

A tiszt ránézett, aztán hidegen dörmögte:

— Ő felsége Jokaszté, Navarra királynője.

Barangolások.

1. La fourmilière.

Aigle-ben ki kell szállni, mert Yvorne-ban nem áll meg a gyorsvonat, az ember ballag még egy-két kilométert a szőlőskertek közé dugott apró faluig. A fehér, tükörsima országut mellett kékzubbonyos franczia paraszt rakosgat valamit a szekerére s nagy készséggel magyarázza meg, hogy az ottan a Forel professzor háza, az a különálló, a nagy fa mellett. Még egy kis baktatás dombnak fölfelé, aztán végig a hosszu falusi utczán, ahol minden ház előtt trágyadomb van, — mert igen nyomoruságos kis falu, — de minden házban villamos világitás — mert a genfi tó mellett vagyunk. Végre itt a nagy fa, két különálló ház között. Az ember körülnéz, hogy melyik lehet a Forel lakása, egyszerre meglátja az egyik kapun a kis üvegtáblát: *La fourmilière.* Semmi kétség: ez az.

A hol modern kényelemmel, hol puritán aszkézissel berendezett házban Forel lakik, a *homo sapiens* legkülönb példányainak egyike: *med. phil. et jur. dr. August Forel, chem. Professor der Psychiatrie in Zürich,* aki a korszak legnagyobb orvosai közül való és versenytárs nélkül a legnagyobb hangyász, hatalmas szónok, ragyogó iró, az alkoholellenes világháboru vezére, egy kiválóan egyszerü viselkedésü, sokat beszélő, fölötte kedélyes öreg ur. Óriástermetü, s ennélfogva egy kicsit hajlottgerinczü ötvenkilencz éves ember; a járása, beszéde javakorabeli férfira vall, a haja, szakálla ellenben hófehér. A ruhája olyan, mint a többi falusi emberé, akit az ember a svájczi vasutak harmadik osztályán szokott látni.

Amióta a *Sexuelle Frage* könyve megjelent, — valami három éve — azóta a közönségben is szokás tudni a nevét, de az u. n. tudományos körökben már évtizedek, jóformán gyerekkora óta számot tesz. Tizenhat esztendős kora óta dolgozik semmihez sem hasonlitható szorgalommal, amit orvosi, pszichológiai, zoológiai, geológiai, szociális és ki tudja számon tartani, még mi mindenféle természetü dolgokról összeirt, az kitesz egy pár száz kötetet. Mindamellett — és jegyezzük meg: világhirü és keresett orvos létére is — szegény ember, amilyen szegény csak lehet a jelenkor legnagyobb slemilje, akinek az emberiség minden nyomorusága számára nyitva van a szive, tudományos és szocziális érdekekért folytonos munkában minden gondolata és mozdulata, csak éppen a saját érdekének nem juttat a törődésből. A professzorságáról és a *Burghölzli*-nek — a zürichi Lipótmezőnek — a direktorságáról öreg korában lemondott, mert ellenzéki ember létére összeveszett a kanton kormányával az alkoholkérdésen és formálisan odavágta nekik az állását. Földiekhez nem értvén, Németország legnagyobb kiadóczégeinek egyike nem restelte ugy berántani, hogy például a hipnotizmusról szóló könyvéért, amely pár esztendő alatt hat kiadást ért, furfangos szerződések révén alig egy pár száz márkát kapott. Csak a *Sexuelle Frage*, amelynek körülbelül negyvenezer példánya van már forgalomban, juttatta oda, hogy Yvorne-ban egy kis házat vehetett. Most, hogy a világ minden tájékáról tódulnak hozzá a betegek, még mindig módjában volna tenoristai összegeket keresni, de neki mindez csak annyit hoz, hogy sulyosabb gond nélkül megélhessen. Olyan dolgot, mint a szász királyné, más szóval Toselliné asszonyság megvizsgálása, visszautasitott azzal, hogy nem avatkozik világraszóló skandalumokba. Pedig azzal lehetett volna keresni vagy ötvenezer frankot — és ez becsületes kereset lett volna, és Forel szegény ember. Csakhogy igen finnyás szaglása van — és főképpen ezért olyan szegény.

Szegény, de jókedvü. A tudományos póznak, a komor tekintélynek hire sincsen rajta. Ámbátor aligha emlékszik már rám, — Budapesten jártában beszéltem vele néhányszor — régi jó ismerősképpen fogad és visz föl a gőzfütésü, de meszelt lépcsőházon keresztül a családjához. Csak a felesége volt otthon és a leányai. A medikus fia hadgyakorlaton volt, a nyáron ötvenezer katonával játszott nagyhatalmasdit a különben józan Svájcz. (»Majd ez ellen a szamárság ellen is mozgolódni fogunk!« — szólt az öreg.) A nagyobbik leányát kézimunka mellett találtuk, — t. i. éppen hangyákat ragasztott papirosra egy parányi csipővel, a professzor páratlan hangyagyüjteménye számára. Ő az apja titkárja hangyászati dolgokban, a fiatalabbik leány pedig az irnivalókat csinálja — persze irógépen. A titkárát elbocsátotta Forel, amint a leányai elég nagyra nőttek, s most ők kapják a titkár fizetését és végzik a dolgát is, aminek a fele se tréfa. Az egyik különben volt nevelőnő is, az apja asszisztensénél, Delbrück professzornál Brémában.

Fehér viaszkosvászonnal teritett asztalon kaptunk igen bőséges és jó, de igen egyszerü vacsorát. A Forel-családon kivül — és ez a két fiu távollétében is öt embert jelent — egy angol, egy franczia és egy holland hölgy ült az asztalnál, a professzor pácziensei, akik nála is laknak. A vacsora közben sok mindenféléről esett jókedvü beszéd, de időnkint mégis jutott egy-egy kérdés a magyar dolgokról is, és látszott, hogy éreztek abban valami különöset, hogy itt két *hongrois* ül és — nem hinné az ember — kivülről egészen olyanok, mint mi európaiak. Mint különben a Nyugaton mindenhol: sokkal kevésbé csodálkoztak volna azon, ha az oldalomon lógó tokból az ismeretes villogó gatyát rántottam volna elő, mint azon, hogy közönséges fényképező masina volt benne. De hiába, még csak czar-

dasch se volt a zsebünkben, se tzikosch, végül pedig kisült a társamról, hogy a jogász csak olyan rossz dolog, mint a *Rechtsanwalt*. Különös tapasztalat ez a nyugati kebelnek.

Megnéztük a hangyákat. Az öreg ur szeme csillogott, mikor a kedvenczeit mutogatta, mesélt boldog apa módjára a szokásaikról és dicsekedett egyiknek-másiknak a szép, vagy ritka voltával. A dolgozószobája tulajdonképpen három nagy szobából és egy kisebből áll, s ezek közül kettő hangyákkal van tele, kettő könyvekkel, mindnek a butorzata pedig — az óriási iróasztal is — gyalult, de főstetlen deszkából van. A szalónjában azonban egy csomó szép antik butor között olyan Blüthner-zongora áll, amilyen számos lipótvárosi háziur Louis XIV. szalónjában sincsen. Egyébiránt *befelé* valószinüleg általános megütődés volt azon, hogy nem zongoráztam a csürdüngölőt, hanem az érdekes napot nyugateurópai zenével kellett befejeznünk. Egy *hongrois*, aki Schumannt zongorázik, ebben a kontrasztban a franczia hölgy előtt, azt hiszem, volt valami mulatságos.

De egy világhirü orvosprofesszor, aki szegény ember, egy nagy tudós, aki vicczeket mesél a vacsoránál; meszelt lépcső — gőzfütés, deszka-iróasztal — kincseket érő gyüjtemények, teritetlen asztal — Blüthner-zongora... Isten tudja, ezekben a kontrasztokban van valami meghatóan nagyszerü...

Ugy érzem, van. **Florestan.**

A farkas.

MUJZSEL V. orosz elbeszélése. (2)

Gavrila ránézett a szerény, tartózkodó leánykára, aki oly nagyon nem hasonlitott a falusi leányokra. Kszjuska pedig, a karcsu, finom termetü, nagy, fekete szemü, még mindig pirongva ujra eltünt a kerten át az udvarra, az izbába, elment az ő bizonytalan, ringó járásával. S ebben a járásában, lágy és gömbölyü mozdulataiban, alázatos beszédének suttogásában olyan valami önkéntelenül vonzó és nagy volt, mint maga az élet. Olyan volt ő, mint az erős és édes borral telt edény és sajnálni lehetett őt, mint a szakadékok debrőjében nőtt virágot, amelyben senki sem gyönyörködhetik.

Esténkint eljárt Gavrilához az anyja. A félénk, szerető anya óvatosan nyitotta ki az ajtót s belépvén és nem látván senkit sem a sötét oduban, halkan kérdezte:

— Gavrjus, itt vagy?

Gavrila legtöbbször a lókán feküdt és pipált. Papirszivarkájának vörös tüze gyengén fénylett a szürke sötétségben, egy erősebb szivásnál megvilágitotta a Gavrila összeszoritott ajkait, ritka szakállát és ujra lelohadt.

Az anya elindult a fénypont irányában, leült a fia feje mellé, ez meg feküdt tovább szótlanul, szenvtelenül, hasonlitva is, nem is arra, akit a szegény asszony annyira sajnált.

Aztán beszédnek eredtek. Az anya hosszasan, unalmasan, asszonyiasan öntötte ki lelki keserüségét, szomorgó, szintelen szavakkal; a fiu csendeskén válaszolgatott s a sötétben mosolygott. És nem lehetett tudni, hogy min mosolyog: azon-e, amit az anyja elbeszélt neki, vagy azon, hogy az anyja itt él, mikor élni oly nehéz, fájdalmas és keserves.

— Nagy itt a baj, — pergette a szavait egymás után az anya — apád dörmög, a nagyapád meg csak nevet... Pedig jól tudjuk, hogy van pénz, itt kell valahol lennie, mert ugyan hová vinné a vak ember? De hát nem!... Ha meghal, elvész a pénz, hanem azért el nem árulná...

Beszélt aztán a szürke élet hosszu napjairól, amelynek nyomoruságait, kaján huzavonáit és törődő munkáit piszkos csomóba köti a kényszerüség.

Beállt az este s a kert mögött az eget rózsaszinü fátyol vonta be, elsötétült a föld s a fák és bokrok mozdulatlanul álltak, mintha őrködnének. A lekaszált, de össze nem takaritott széna a naptól megsütötten hervadozott a kertben s felszabadult erős illata beszállt a penészes fürdőházikóba. És valamint az őszi fényes naptól, ugy ettől is szomoruságot érzett a szív... sajnált valamit... a vidám nyarat, azt a nyugodt életet, mikor szabadon lehetett akárhová menni s nem kellett félni senkitől.

Aztán sokáig szótlanul ült a két ember a komor fürdőházikóban; Gavrila mozdulatlanul, betegen, összekuporodva feküdt, mint a barlangjába bekergetett farkas, az anyja meg sirt... Sirt és panaszkodott s az ő asszonyi életének régi igazságtalanságos keserve tehetetlen, öreges könyhullatásban nyilvánult meg.

— Itt vagy te is, — mondta siránkozva, a fejkendője szélivel apró, sürü könyeit törülgetve — hiszen akkor mindnyájan gyujtogattak, az egész falu ott volt, mennyi gabonát összeszedtek s egyedül csak téged fogtak el... Mondta is az apád a muzsikoknak, hogy miért fogták el éppen csak Gavrilát? Azok pedig csak hallgatnak... Birizgálják a szakállaikat és hallgatnak...

És az ujabb sérelem azért, hogy ámbár minden paraszt ott volt és részt vett a földesur magtárainak a felgyujtásában, mégis csak az egy Gavrilát vetették börtönre, égő fájdalmat okozott az ő türéshez és szenvedéshez szokott szivének.

Gavrila elnevette magát, boszusan a másik oldalára fordult és egyet köpött.

— Ez a mir! *) A mir persze jól járt... hogy a rossz verje meg!

S az anya a mély csendben tovább sirt tehetetlenül, fájdalmasan és hallgatták a sirást az ablak alatt álló vén almafa bekandikáló gallyai és mozdulatlanul álltak a sárguló levelek a hülő őszi este hangulatában.

Bejött egyszer Gavrilához az apja is. Késő este jött, félve nézegetett körül, nehogy a szomszédok az ócska keritésen át meglássák, mikor ő a fürdőházikóba megy. Gavrila nem volt ott, kiment járkálni a csür mögé a mezőre, ahová ő csaknem minden éjjel ki szokott menni. Makszim elindult tehát oda s Gavrila már messziről észrevette közeledő apját. Volt valami ijedtség, valami rabságos, valami zavartság az apa meggörnyedt alakjában, meg abban, hogy a feje a vállai közé sülyedt, meg abban, hogy félve nézegetett szanaszét, hogy nem látják-e?

Az apa nem mindjárt látta meg Gavrilát s már tovább akart menni, mikor ez hozzálépett. Makszim megijedt, de rögtön megismerte a fiát és magához tért.

— Sétálsz? — kérdezte óvatosan, szinte suttogva.

— Sétálok, ne félj...

— Ugy, ugy! Ó, Isten bocsásd meg minden bünömet! — sóhajtott az apa és leült a csür mellé az ott kirakott ölfára. — Hogy vagy?

* Vagyonközösségben élő község.

— Megvagyok ....

— Ugy, ugy ... A faluban pedig... — az apa nem folytatta s a hangja után azt lehetett következtetni, hogy a fejét félreforditva beszél — a faluban te rólad beszélnek ... Az ördög tudja, honnan szimatolták meg, de jár a szájuk... Minduntalan kérdezik tőlem, hogy nem hallottam-e valamit? Ebből nem lesz jó.

Gavrila hallgatott.

Hallgatott a mélyen lehajlott, lassan neszelő, nagy csillagokkal megrakott fekete ég is, hallgatott az éji homályban végtelennek látszó sötét mező, amely felől komor hideg áradozott.

— Hát te most eszerint szökevény vagy? — kérdezte az apa.

— S te tán azt hitted, hogy jó kedvemből sétálgatok?

— Ugy, ugy; a te dolgod... Csak vigyázz, hogy fel ne jelentsenek... Csak a tavaszon történt, hogy Prudszkoj Miskát bevitte a járási rendőrtiszt és azzal fenyegetődzött, hogy ha valaki valakit rejteget, hát annak vége!... Először is birság, azután meg börtön...

— Félsz? — kérdezte szeliden Gavrila.

A farakásnak a legszélin ült és a még egészen el nem homályosodott esthajnal derengésében alig észrevehetően rajzolódtak le sötét körvonalai. És Makszim e sötét körvonalakban, Isten tudja mért, valami lenézőt, gunyosat vélt fölfedezni. Ez őt kellemetlenül érintette s megint félrefordult.

— Mert a muzsikok... Aztán a járási rendőrtiszt is fenyegetődzött: valamennyit börtönbe záratom! — azt mondja s persze most félnek... A rendőrséggel tréfálni nem jó. Itt van például a Bitjáginék esete Prudyban; a rendőrség az egész családot elpusztitotta... Kenegették a rendőrséget, kenegették, de végül mind tömlöczbe kerültek... Hirük-hamvuk sem maradt.

Gavrila megmozdult és felállt. Valami fadarab meglazult, aztán leesett a földre. Gavrila ellökte azt a lábával és közel hajlott az apjához, elfedve fekete, erős alakjával az ég felét.

— Azt mondod, hogy a muzsikok? Hát az urak magtárait ki gyujtotta fel? Csak én magam? Mind ott voltak, az egész falu... Például Mikhej a fiával... még szekeret is hoztak s több mint tiz zsák lisztet vittek haza. Pjegájev Miska és Szányka is kivették a hasznukat, hát csak én magam gyujtogattam? Azért, mert egy hordó petróleumot szétütöttem, hát én gyujtottam fel a magtárakat? Az ördögadták! A biróság előtt Gavrilán kivül senkit sem láttak! Őt látták, de ő rajta kivül senkit... A muzsikok! Te vagy az, aki félsz. Tudom én, hogy mit dugtál el te is éppen ebben a fürdőházikóban, csak egy szót szólok s neked véged! Dehogy a muzsikok!

Hadarintott a kezével és ujra leült, feketén és haragosan, tele keserüséggel és sértődöttséggel, aztán elhallgatott. Az apja is sokáig hallgatott és azt lehetett volna képzelni, hogy a széles, végtelennek látszott mezőség egészen puszta; oly csendesen és nesztelenül ültek a csür mellett az emberek.

— Hát én mit beszélek? Én semmit sem mondtam, — szólalt meg végre az apa — Én csak arra vigyázok, hogy valami ne történjék. Itt van a nagyapád is, — forditotta másra a beszédet — nagyon félünk; öreg ember már s egyszer csak meghal. Igaz, hogy nekem csak anyádról való rokonságom, de más rokona neki ugy sincs, hát ha meghal, kire marad a jószága? De beszélhetsz neki: el nem árulja.

— Kérdezd meg tőle, talán megmondja neked — szólt gunyosan Gavrila.

— Talán nem kérdeztem már! De ő csak nevet. Azt mondja, hogy már a ládikát is eldobta. Amint az utolsó rubelt kivettem, a ládikát is eldobtam. De az öreg csak vétkezik, mikor tagad... Különben mit is csináljon, mikor vak... Nekük, ép szemüeknek kellene azzal elbánni.

Gavrila elértette, hogy hova czéloz az apja, és mulatott azon, hogy az apja fél és reszket attól a gondolattól, hogy szökevényt rejteget, hanem azért mégis rejtegeti azt, mert tudja, hogy a nagyapó Gavrilával járt valahová, ahonnan pénzt hoztak és most szeretné megtudni: hol van az a pénz eldugva. Gavrila sem tudta ezt, mert a nagyapó kiásta a ládikát az almafa alól és máshová dugta el, de erről nem szólt az apjának. És ebben volt a rejtett kárörvendő boszu és számitás: jól tudta, hogy az apja aligha sejti azt, hogy ő semmit sem tud a pénz rejtekhelyéről, de mihelyt ezt megtudja, őt azonnal elkergeti. S ha ő, Gavrila ellenkeznék, az apja őt feljelentené. Meglehet, hogy nem maga, de a muzsikok révén bizonyosan feljelentené.

Nem is szólt hát apjának a pénz felől s ez abban a meggyőződésben maradt, hogy Gavrila tudja, hol van a pénz eldugva.

Az apa látogatása után sokáig senki sem járt Gavrilánál, kivéve Kszjusát. Ez azonban minden nap megjelent; mindig szerényen és hallgatagon, kissé zavartan és tartózkodva letette az edényt az asztalra és várt. És evés közben gyakran megesett Gavrilával, hogy véletlenül feltekintvén, szemei találkoztak a Kszjusa nagy fekete szemeivel. E szemek mélyek és sötétek voltak, mint valamely feneketlen kut, amelynek alján semmit sem lehetett megkülönböztetni, és mégis csalogatott az ő különös, titokzatos mélységével. És a tekintetek ilyen találkozásánál a fekete szemek mintegy rajtakapatva, rögtön lezárultak, mintha féltek volna elárulni azt, amit a mélységük rejteget. És a hosszu, fekete, kissé felfelé hajló szempillák különös zavartsággal remegtek és szintén csalogattak.

És mindig ugy volt, hogy Kszjusával együtt megjelent a fürdőházikóban valami olyas kiszámithatatlan, átfoghatatlan, minő a tavasz, a föld, az élet. Öntudatlan, erős dobogással felelt arra a sziv, felébredt rá valami homályos vágy, minő a rengeteg erdő élete, felébredt az összegyülemlett erő, az izmok ruganyosabbakká és könnyebbekké lettek, mint az aczélrugók. És különös volt ez azért, mert ugy tetszett, mintha mindez nem ő bennük támadt volna, hanem az emberi lét ismeretlen messzeségéből huzódott végtelenül régen, mint valamely fényes láncz, amelyben ők csak egyes szemek voltak.

Ha Kszjusa elment, ez az érzés is megszünt és Gavrila ujra egyedül maradt, akit nem köt semmi a többi emberekhez; egyedül a kopott fürdőházikóban, az ő egyformán vonszolódó gondolataival.

III.

Esős idők következtek. A föld megfeketült és összeállt, meghült és átnedvesedett, az ég pedig némán, szürke borongással hajolt le feléje.

A fák mozdulatlanul álltak, a levelek egymásután veszitették el szép sárga szinöket, az esőveréstől lehulló és a légben lassan röpködő levelektől is olyan tehetetlen szomoruság fogta el a kedélyeket, mint a kifáradt föld megfeketülésétől.

Éjjelenként erős szél kerekedett. A mező felől jött szabadon, rakonczátlanul; górálta a faleveleket, erős támadással zörgette a fürdőházikó ablakát, csörögtette az aszu leveleket, lapukat. És olyankor ugy rémlett, hogy a dudvától felvert kertben valaki nekibusultan, kétségbeesetten küzködik a sötétségtől, hidegtől és elhagyatottságtól való félelmében.

Ingtak a fák, a gallyak paskolták a levegőt s a fürdőházikó ablaka alatt álló vén almafa kellemetlenül csikorgott. Vén volt már, félig kiszáradt s nehezére esett meghajolnia a szél előtt és ágaival a fürdőházikó fedelét csapkodni.

Az éjszakák hosszuk, nyomasztók lettek. A rövid nap nyirkos félhomályból jött elő és olyanban tünt el, s az embereknek, hogy mentől hamarább átélhessék, legjobb volt aludniok. Az éj olyankor végnélküli, álmatlan és siket volt, tele végtelen gondolatokkal, amelyek éppen oly lassan mozogtak, mint az idő.

Nagy ritkán és különösen szakadva be a szél zugásába és a vén almafa csikorgásába, kakasok kukorékolták és ujra elhallgattak. Aztán az ő érthetetlen, madári életök tudatában megint kiabáltak, mintha valami fontos, csak nekik érthető dolgot jelentgetnének egymásnak a visszafolyó időben.

(Folytatása következik.)

Saison.

A mafla-szigeten.

— *febr.* 7.

A prémes bundámat beakasztják egy csomó mantill és csipkekendő közé, egy hanyag tekintettel még visszanézek azokra, akik kék és fekete szinfoltban most libegnek föl a szálloda piros szőnyegén — és már az arczomba csapódott a bálterem enyhesége. Az első érzésem: sok fény és egy kis párolgó parfüm-illat. Houbigant-extrait és pattogó valczer-muzsika. A második: sok fekete frakk és fehér plasztron közt szüzies szinek. Aztán egy tánczoló áradat magával kap, kómikusan vet ide-oda, a czigányok dobogójához, majd odacsap egy csendesen mosolygó asszonyhoz, egy elszánt, kétleányos mamához — pardon — és végre is egy kis hangyabolyba, ahol csupa olyan ur kapkodja a lábát, akinek a kisujja bütykén van az Achilles-sarka.

Helyben vagyunk. Ezt a kis földnyelvet, mely a legjobb esetben is akkora, mint egy trambulin, maflaszigetnek nevezi a közfelfogás. És mint a krumplirostálógép a legalsó tepsibe, ugy lökdösi be a forgó bál is ide a legnagyobb krumplikat. Vannak köztük minden rendü és rangu maflák. Miniszteri fogalmazók és kettőskönyvvezetők, huszárönkéntesek és házitanitók, kinek bricsessz-szabásu a nadrágja, kinek liraalaku a mellénye, de valamennyiünknek három bal lába van és nincs egy jobb keze. Mindnyájan érezzük, hogy csak egy végzetes tévedés sodort ide bennünket, a bocsánatkérés vértanumosolyával ténfergünk a világban és nincs egy rejtve lappangó tyukszem az egész Royalban, amelyet még bimbójában le ne taposnánk.

Én, doktor Zömök Péter, aki nappal fogorvos, vagy tanár, vagy közvágóhidi tisztviselő vagyok, este pedig szerényen és ugyancsak bocsánatkérőleg telepszem a szigetre. A nagy, ragyogó csillár fénykévékét vet a fejemre, amely természetesen kopasz és a tekintetem csillogva kapaszkodik bele egy csomó illatos fiatalságba, amely fodrozva, összesimulva, libegve és szótlanul bosztonozik. Kikeresem a leghabosabb selyemszoknyát és a legszőkébb hajkoronát, amely e perczben a tizenkilencz év édes és szelid csacsiságával adja át magát a muzsikának. A Walzertraum pengő, majd mámoros hullámzásában két erős kar és egy kis fekete bajusz vezeti. Azt hiszem, Sülysápról vagy Forró-Encsről hozta el az édesanyja, azzal, hogy a legrosszabb esetben jól fog mulatni, a legjobb esetben pedig rosszul fog férjhez menni. A fejében betanult Wilde-aforizmák motoszkálnak, nappal őszintén sajnálja, hogy az édes anyja még egy női kalapért is tud lánggal égni és egyetlen vágya, hogy csak egyszer hallhassa Pikler Gyulát és egyszer láthassa egy orfeum télikertjét. De most éjszaka van, kint hull a hó, idebent pedig vakitóan és elbóditóan ragyog minden. S olyan édes levetni a hazugságokat és behunyott szemmel tipegni egy fiu mellett, aki izmos, fiatal, fecsegő és jogász.

Én pedig, doktor Zömök Péter, csak váltogatom a lábaimat féllábon állván, mint a gólyamadár. A szigeten, a számüzöttek, a megtürtek s haszontalanok szigetén egyre több lesz a fej, ami itt valóban felesleges podgyász és egyre kevesebb a láb. Uj és uj maflákat vet partra az árviz, kesernyés mosolyu vagy meddő tánczolási kisérletben letörteket. Szikár, monoklis nagy Maflákat (de genere: maflaházi) és kis maflákat (de genere: Miselbach). Vannak köztünk, akik csak a vigalmi bizottság tulbuzgalmából jöttek e helyre, vannak, akik csak leadják itt a névjegyüket, rosszalvó, melegségért sóvárgó göthösek, vannak idült elefántok, akik feláldozzák magukat a mama oltárán és vannak ős-slemilek, podvás-fejü tanárok, akik logaritmus-tábla szerint raknak a turfon, egy külön módszer szerint játszanak és kapnak agylágyulást Monte-Carlóban és akik filozófiai gondolatokért járnak ide még őszülő halántékkal is.

Én magam sem tudom, miért vagyok itt. Talán a fény huzott be, talán egy kis csendes kábulás kell nekem is, az érzékek lassu zsibbadása e nagy gőzfürdőben. A muzsika szól, pattog, már poharak csengenek és dugók pukkannak a szomszéd fülkékben, az asszonyok merészebbek, a lányok gomolyagján az Angladas spanyol szinmámora czikázik, fejek szegődnek hátra, finom keskeny csipők ringanak-ringanak és valahonnan, kopasz hegyek tetejéről vagy éjféli országutakról belopózik ide közibénk, maflák közé a magány. Egy gunyos pillantás már jobban esik, mint a résztvevő. És én, Zömök Péter, aki az életben fagyos ridegséggel konstatálom, hogy czement- vagy aranyplomba kell-e, hogy a lónak rendben van-e a pedigréje és a gimnazistáknak a házi feladata, én, a czinikus és kalmárlelkü ember, elégikus fuvola-hangot hallok most, messzi gabonáshajókról jövőt, a Duna felől.

Mikorára vége a soupé-nak s kezdődik a szilajabb csárdás, a gyorsabb polka és az olvadóbb valczer, megritkult a mafla-sziget is. Szétzüllünk. Van, akinek egy kaczagó özvegy jut, más kártyázik, egy szigetlakó huszárönkéntes mosolyogva néz vissza ránk egy háziurcsalád árnyékából s ebből a mi szomoru, petrezselyem-

áruló kis köztársaságunkból egyre-másra szabadulnak ki a pártütők. A levegő már fülledt, forró, a pálmák lankadtak és halk sóhajtások vegyülnek a tépett, lihegő, bujálkodó tánczba. A czigány részeg, a rendezés tunya, és hervadt virágok, oldott szalagok hullanak a plüssre. Csak tánczoljon, simogatom s biztatom az én vidéki szőkeségemet. S a jogász viszi s amint rám néz, benne van az erősebb, a birtokló gőgje, a győztes mámora, amely azonban mintha már félne és alkudozna titokban a végzettel.

Pattogó crescendóban egy ütemmel vége. Kiszöknek, a jogász velük, én utánuk. Lent a hajnali város friss zuzmarája lehel rá a bundákra. Halkan, bágyadtan beszélnek s én czigarettára gyujtva csendesen megyek utánuk. A hüvösség egyszerre lefujta rólam a lirát, frissé, egészségessé, magamhoz biróvá tett. A néma, massziv házak, a magányos gázlámpák, ez a te világod, Zömök Péter, igy érzem. S ahogy a kapu alatt megnyomják a gombot s a fiu szinte restelkedve elódalog, megint én vagyok az erős. Mert én vagyok a józan, enyém a reggel, a munka, én megyek beteghez, én viszek segitséget, tudást, friss energiát s ti ketten álmodoztok s nem értitek, mi az maflának, de józannak, pirosnak, egészségesnek és prózainak lenni.

Baburin.

INNEN-ONNAN.

+ **Politika.** Szörnyü nagy viharok dulnak a delegáczió pohár vizében s Wekerle nem is mondható valami tulhatalmas Neptunnak, mikor ezeket a viharokat elcsititja. Az egyik már elcsitult, az Aerenthal-ügy, mely abból kerekedett . . no lám: miből is kerekedett? Ma, mikor néhány nap elmult, a külügyminiszter is, a miniszterelnök is nyilatkozott, nem is lehet kisütni, hogy mitől is háborogtak a hazafias érzések. Kiderült ugyanis, hogy Aerenthal nem magyar ember, hanem osztrák s a kiegyezés dolgában ő is, mint annyi más osztrák, sőt magyar is, azt hiszi, hogy jobb nekünk gazdaságilag együtt maradni, mint szétválni. S kisült, hogy azok a helytelen közjogi kifejezések, melyekben gesammtmonarchikus törekvéseket szimuláltak, egészen korrektek s főképpen kisült, hogy a kiegyezés mivoltán abszolute nem változtat az, hogy ez, vagy az a miniszter mit mond és mit gondol. — A másik nagy ügy a tiszti fizetések emelése, s azt hiszszük, erről is ki fog derülni, hogy nem volt miért háborogni. Mert az osztrákok is emelni akarják a fizetéseket, a magyarok is. Az osztrákok nem emelhetik a magyarok nélkül s a magyarok ok nélkül nem fogják megtagadni csak azért, hogy az osztrákoknak borsot törjenek az orruk alá. Mindebből pedig csak egy derül ki: az uj kormánypártnak még nincs elég rutinja a kormánypolitikában, ami azt jelenti, hogy nem tud beszéd nélkül huszonnégy órán át hallgatni. Pedig csak ezt kell még megtanulnia, mert ez minden politikai bölcseség nyitja.

* * *

ȯ **A bécsi etetés.** Ugron Gáborral Bécsben megetették azt, amit Budapesten a képviselőházban maga elé dörmögött. A dörmögést senki se hallotta, csak ő meg a szomszédjai. Micsoda szabadság! Az oroszlánoknak már dörmögni se szabad? Dehogy is nem! Aki oroszlán, ordithat, dörmöghet. De nálunk egyik-másik oroszlánnak régen kihullott a foga s az állkapcsában hamis fogsorokat vicsorit. S akinek hamis a fogsora, arról tudvalévő, hogy a szavak járását nem tudja kormányozni. A szavak sokszor akarata ellenére potyognak ki a száján. Egy ilyen elpotyogtatott szót kellett Ugronnak megenni. A látvány kissé mulatságos volt. Ugron erősen kinlódott, pedig Wekerle már puhára vagdalta, mielőtt Ugronnak odatálalta. Mégis nehezen ment. Az ételben vagy az oroszlán fogaiban volt a hiba? Oh nem. A gyomorban. Mert akármilyen oroszlán is Ugron, a gyomra mégse szokta meg a — fasirt hust.

* * *

○ **A visszavándorlók.** Ugy-e, mennyit sirtunk, sopánkodtunk, amikor százával meg százával, ezrével és ezrével vándorolt ki a magyar? Ugy éreztük magunkat, mint akinek megeredt az orra vére és sehogy se akar elállani. Istenem, istenem, hisz igy muszáj elvérzeni. No most örülhetünk, ujjonghatunk és vigadhatunk. Amerikában kiütött a szegénység és a nyomor. Aczélkirályokból morzsakoldusok lettek. A nép nem tud megélni. Nincs munka és nincs kenyér. És a kivándorlókból visszavándorlók lettek. Jön haza a vérünk, hétről-hétre hozza őket minden hajó, százával és százával, ezrével és ezrével. Csakhogy itthon vannak ujra a mi elszakadt véreink. Szegények: rongyosan jönnek és éhesen. És kenyeret kérnek és munkát. S a jó magyar sziv megesik rajtuk. Adunk nekik kenyeret és keresünk nekik munkát. A munkaközvetitő hirdeti is már a sok állást; kerestetik visszavándorló bányamunkás, erdei munkás, földmunkás, gyári és ipari munkás. Aki jó hazafi, csak visszavándorlót vesz a házába. A miniszteriumok és a főváros már hirdetik is és kiadják az utasitást: »Munmások alkalmazásakor a visszavándorlók előnyben részesitendők«. És igy elmulik a baj az idegenben járt szerencsétlenek feje fölül. Ha jön a tót napszámos halina-zekében és bocskorban s munkára jelentkezik, kilökjük az ajtón. Ámde ha spenczerben jön és szélesorru amerikai czipőben, s azt mondja: »ja szom gentleman«, akkor a főhelyre ültetjük az asztalon. Igy lesz aztán, hogy mindenkiről gondoskodunk, aki jön és senkiről se gondoskodunk, aki van. A bibliából tanultuk: az ég is jobban örül egy megtért bárányanak, mint tiz igaznak. Csakhogy rövidesen boszut áll rajtunk a nagy igazságtalanság. Nem ahogyan a megtérteket fogadjuk, de ahogyan a megmaradtakat félretoljuk. A visszatérő rossz fiuk kedvéért elkergetjük a honmaradt jókat. S akkor az lesz belőle, hogy aki itthon meg akar élni becsülettel, az menjen ki Amerikába.

* * *

ȯ **Szanatóriumba!** Thaw-t szanatóriumba küldték. Kardos ur, a bankigazgató, nem várta be, hogy oda küldjék, hanem önként visszavonult ebbe a csöndes, magányos fészekbe, ahol agyonzaklatott idegeit fogja gyógyittatni. Ide nem ér el a büntető igazság keze s itt nem zaklatják az embert a szegény megcsalt polgárok azzal, hogy visszakérik megtakaritott filléreiket. A szanatórium mentelmi jogot ad a gyilkosnak, tolvajnak és sikkasztónak. A huszadik század találmánya ez a kórház s talán rendjén is van, hogy ilyenfajta emberek részére is épittetünk sinylők házát. Miért legyen csak éppen az aggságnak és tehetetlen megrokkantságnak egy aziluma, ahol csak az improduktiv életet konzerváljuk! Milyen más lett volna, ha John Gabriel Borkman is szanatóriumba vonul, mikor eltékozolta a bank millióit. Egy irodalmi remekmüvel szegényebb lett volna a világ, de az élet végre is nem arra való, hogy az iró invenciójához igazodjék. Thaw, ha kikerül a szanatóriumból, jó férj, jó családapa lesz. Talán Kardos ur is megtériti a pénzeket, miket elmanipulált. Ez a pénz, ez a megtéritett pénz a lényeges. Vagy legalább az az édes hit és az a csábitó illuzió,

hogy majd megtérül, amit már elveszettnek hittünk. Igazság, jogrend ?! Higyjék el, még soha se sikkasztották el azoknak a pénzét, akik ezeket a jelszavakat a társadalom pilléreiként elénk állitották. A megcsalt ember a maga pénzét akarja s nem a társadalom jogrendjét. S mert a pénzhez a szanatórium vezet vissza s nem a börtön, hát éljen a szanatórium, a hitünknek és illuziónknak ez utolsó mentsvára.

* * *

♁ **A jó öreg biblia.** A poroszországi lengyel kérdés valahogyan mégis csak elintéződik. Nem törvénynyel, de bibliával egyengetik a megoldás utját. Vilmos császár ugyanis elrendelte, hogy a legközelebbi vasárnap az udvari templomban tartandó istentiszteleten a hitszónoklat alaptétele Mózes második könyvének az a mondása legyen: »Egyforma legyen a törvény az országbeliekre, mint a köztetek benlakó idegenekre nézve«. És mikor a lelkész megkérdezte, hogy milyen szellemben magyarázza ezt a passzust, azt a választ kapta, hogy tartsa magát a szentirás szelleméhez, amelyből az udvar egyetlen betüt se akar elrabolni. Ha a betü Porosz-Lengyelországot akarja szimbolizálni, ugy a lengyelek jólélekkel remélhetik, hogy a porosz egyetlen betüt és egyetlen hold földet se fog tőlük elrabolni. De akik a jó öreg bibliát ismerik, erősen tamáskodnak abban, hogy ennek a vasárnapi prédikácziónak ilyen az intenciója. Mert a biblia nagyon különös irás. Majdnem olyan agyafurt, mint a modern törvénykönyv. S mint ahogyan a modern törvénykönyvben mindenre van paragrafus, szintugy van a bibliában is. És meglássák, hogy a német császár, aki jól ismeri nemcsak az ó-, de az uj-testamentumot is, a jövő héten a bibliából keres elő egy olyan mondást, amelylyel a maga javára billenteti az igazság mérlegét. Hiszen ismeretes a bibliának az a mondása: aki megüti jobb orczádat, annak tartsd oda bal orczádat is. Pompás mottó a lengyeleknek! Mintha csak az ő számukra készült volna. S ami a legjobb benne, nem is a német császár, de Jézus mondotta. Hát felelős azért II. Vilmos, amit Jézus mondott?

* * *

♁ **Nagyherczegek zavarban.** A hesszeni nagyherczegeknek nincs szerencséjük a szocziálistákkal. Tavaly meghalt a nagyherczeg s akkor a szocziálista képviselők hivatlanul megjelentek a temetésén. Ebből az udvariassági aktusból akkora patáliát csapott a németországi szocziáldemokrata párt, hogy a halott hónapokig nem tudott nyugalomhoz jutni sirjában. A mult héten a meghalt nagyherczeg utóda parlamenti estélyt rendezett, amelyre meghivta a hesszeni szocziálista képviselőket. Ebből megint botrány lett. De a botrányt most nem a németországi párt, hanem a megjelent képviselők rendezték. Hogy miből állott a botrány, erről kevés hir érkezett. De kitudódott, hogy a szocziálista képviselők viselkedése olyan volt, hogy a nagyherczeg szeretett volna kiköltözni a kastélyából arra az időre, amig a szocziálista képviselők vendégei voltak. A hesszeni nagyherczegek most állandóan zavarban élnek. Nem tudják, hogy mi jobb: meghivni vagy meghivó nélkül hagyni a szocziálista képviselőket. A dilemma kissé sulyos, mert akár meghivják, akár nem, ők megjelennek. Hogy hol a kivezető ut? Még nem találták meg, de bizonyos, hogy a legközelebbi parlamenti lakomán egy külön palotában terittetnek a képviselő uraknak.

* * *

> **A szalutálók.** Valahányszor meghozza a tél — most már szinte évről-évre való pontossággal — az influenzát, mindig megterem vele együtt egy bolondgomba is. Ez a télen termő gombaféle növevény abból a fiumei czápa pontossággal megjelenő inditványból áll, hogy: ezentul ne ugy köszönjünk, hogy leveszszük a kalapunkat, hanem valami másféleképpen. És a logikátlansága nem a kalapfentartás inditványozásában áll, mert valóban kopasz, vagy gyérhaju embernek, de nagy hidegben még a dusabb fürtünek is kellemetlen a kalapemelés, hanem abban, hogy ezt a középkori ostobaságot nem ki akarja küszöbölni végleg, hanem — helyettesiteni akarja valami mással. Igy az idén egy nagyobb vidéki városban indult mozgalom arra, hogy az emberek ezentul kalaplengetés helyett szalutáljanak egymásnak, mint a katonák. Másrészről meg azt inditványozták, hogy azzal köszöntsünk, hogy a kezünket a szivünkre teszszük. A szalutálásból semmiesetre sem kérünk, mert a katonai intézményeknek még ilyen aprólékos benyomulását sem találjuk ajánlatosnak a polgári életben. A másik inditvány, ha nem is hasznosabb, kétségtelenül elmésebb, csak két bökkenője van: az egyik az, hogy kalapot visel minden ember, de kinek van ma már szive? A másik pedig az, hogy amikor az ember a kezét a szivére teszi, szeret igazat gondolni és igazat mondani, mert az a ketyegés ott a bordái között kellemetlenül emlékezteti arra, hogy ha majd megszünik, akkor igaz emberré válunk. Már most hogyan kivánjak én a szivemre tett kézzel »jó napot« az ellenségemnek, akinek azt szeretném kivánni, hogy »pukkadj meg«? És viszont, milyen gyanus képpel kell fogadnom például, amikor a konkurrensem közeledik felém, szivén a kezével: no mit fog ez most mondani? Nem. Egyik módszer sem ajánlatos. Pokolba a kalaplengetéssel, de utána minden szurrogátumával is, mert ha a kávé nem jó, a czikória még rosszabb. Haladjunk el egymás mellett az utczán barátságos képpel, vagy esetleg közömbösen: egy év alatt megszokja mindenki és — nem dől fel tőle a világ.

* * *

⊙ **Mandel Pál,** a régi szabadelvüpárt oszlopos tagja meghalt. Bár igen képzett ember, nagy munkaerő és kellemes szónok volt, népszerüségét mégis egyéni tulajdonságainak, szimpatikus megjelenésének, uri jó modorának köszönhette. Szürkülő fejjel az egész világ Pali bácsija lett és végig az is maradt. Tavaly nyáron a balatonfüredi platánok alatt lehetett látni kis tolókocsijában, leánya, unokája kiséretében. Olykor egész cercle gyült köréje, politikusok, méltóságos urak és szóba kerültek a régi nagy történiai napok, a hetvenes évek, melyeknek szereplői közé ő is tartozott. Most csendes ember lett Pali bácsiból. Aludjék békességesen.

* * *

> **Az igazság Stössel körül.** Ennek a kis megjegyzésnek azért van ilyen amerikai izü czime, mert tulajdonképpen senki sem tudja, hogy mi az igazság Stössel tábornok körül, aki Port-Arthurt védelmezte, most pedig a vádlottak padján ül. A minap annak a hire érkezett, hogy halálra itélték az árulása miatt, de csakhamar megérkezett a másik hir, hogy még nem itélték halálra, amiben benne van az a nyájas biztatás, hogy de majd mégis arra itélik. Hogy miért, miért nem, azt egyelőre senki sem tudja. A romantikusok azt beszélik, hogy a tábornokot a japániak vesztegették meg egy pár százezer jennel, a praktikusok ugy tudják, hogy Stössel az ostromolt várban hadvezérkedés helyett csirkével és tojással kereskedett, amiket méregdrágán adott el a saját katonáinak, végül a humoristák azt mondják, hogy a tábornok az egész ostrom alatt nem tett egyebet, mint hogy kegyetlen nagyokat ivott, mialatt körülötte ugy potyogott a muszka, mint őszszel a légy. Akármelyik temperamentum felfogásának legyen is igaza, a dolog vége nem lehet más, csak egy: Stösselt halálra fogják itélni, azután pedig a czár megkegyelmez neki. Mert bünbak

kell a népnek, de azt meg már senki sem veszi a lelkére, hogy ezt a bünbakot fel is akaszszák. Mert mindnyájunkban ott lappang a gondolat: ki tudja, mi másképpen viseltük volna-e magunkat.

* * *

♂ **A pesti probléma.** A februári házbérnegyed tehát még se végződött forradalommal. Pedig forradalmat vártunk s helyette bankettezést kaptunk. Ilyen a pesti ember. Sir, ordit, a fogait csikorgatja, hogy a stájgerolás már türhetetlen s a következő pillanatban már azért kezd háborut, hogy kik különbek: a demokraták vagy a függetlenségiek. Ezt a kérdést döntik el most mindennap a teritett asztaloknál. Az egyik este a demokraták gyülekeznek nagy pártvacsorára s még alig hangzott el az utolsó éljen, már a függetlenségiek teritettik az asztalt. A nagy probléma maig se jutott dülőre, mert idáig mind a két párt győzi pénzzel és gyomorral. A háboru vége tehát teljesen bizonytalan. Erős felek állnak szemközt, akiknek nem ártott meg a februári házbérnegyed. Zsebükön és gyomrukon nem tudott rontani a stájgerolás, sőt még kedélyüket se hütötte le a sokat emlegetett házbér-uzsora. Bátran néznek a májusi negyed elé és bátorságukból még arra is telik, hogy már most biztassák a pesti háziurakat a májusi teendőkre. És a háziurak engedelmes háziállatok: könnyen lelkesednek egy kis házbér-emelésért. Miért ne tennék? Nincs ott nagy nyomoruság, ahol ezreket áldoznak annak a nagy hadi kérdésnek az eldöntésére, hogy kik erősebbek, kik különbek: a demokraták vagy a függetlenségiek.

* * *

○ **Felirás a kapun.** Van egy rendelet a hivatalos lapban. Egy rendelet, aminek örül, aki olvassa. Azt mondja ki szigoru parancsolatban, hogy minden iskolán, akármilyen nyelven tanitanak is benne, ott legyen a magyar felirás a kapu fölött. Még pedig a magyar felirás első helyen legyen s nagyobb betükkel, mint akármilyen más felirás. A minisztert ünneplik majd ezért a rendelkezéséért. Björnson pedig jön majd megint egy förmedvénynyel: »Hát nem megmondtam, hogy a magyarok elnyomják a nemzetiségeket«. Pedig hát az egész nagy dolog voltaképpen igen kicsi dolog. Ugy-e, akkor is örültünk nagyon, amikor a kaszárnyákra magyarul kiirták, hogy ki miféle kaszárnyának neveztetik? S ugyan mi értelme volt az örömünknek? Belül mégis csak németüllajstromozzák a fiukat, rechtsreschauoltatják őket meg linksre és einz-zwei-ra szedegetik a lábukat. Az iskolákon is ott lesz a magyar irás, de belül tótul meg oláhul szidják a magyar teremtésünket. Az ördög vigye el az olyan korcsmát, ahol mindig a czégért javitják és sohase a bort.

* * *

A Penzionált rablók. Volt Törökországban egy olyan hatalmas rablóvezér, hogy a szegény, sánta török jogrend nem tudta utolérni. A kormány tehát gondolt merészet és nagyot, szegre akasztotta az elméleti szempontokat és szépen békét kötött az egész bandával. Irásos szerződést, hogy a banda köteles fölhagyni a rablás szabad iparával, viszont teljes büntetlenséget és tisztességes évi fizetést kap a kormánytól. — Olvassa ezt a becsületes magyar és fogadni merne, hogy ezután a magyar rablók tömegesen fognak Törökországba vándorolni. De olvassa ezt utonálló honfitársunk is és igy szól fekete lelkében: »Törökország egy piszkos és kényelmetlen fészek, ahol az ember negyven évig fagyoskodik a hegyek közt, mig a kormány szeme megakad rajta és ad valami kis nyugdijat. Magyarország ellenben müvelt és rendezett állam, ahol jól fütött helyiségekben szövetkezetek és bacc-asztalok zöldelnek... Bolond, aki kivándorol«. Itthon marad, és igaza van.

SZINHÁZ.

A szinházi hét.

— *febr. 7.*

Van egy nagyszakálu, rózsás arczu, kedves, öreg isten az Olimpuson. Kronosznak hivják és az a gyengéje, hogy nagyon szereti a pólyás gyermekeket. Részint pólyával, részint anélkül nyeli le őket. Kedves neje — amint a mitológiából ismeretes — minden évben egy uj kis bébével ringatja őt apai illuziókba, ő pedig olyan ennivalónak találja a kis hunczutot, hogy menten meg is eszi. Igazi görög kóficz-elmésség ez, amely azt a siró igazságot, azt a sokezeréves szomoru tapasztalatot önti le aranyos humorral, hogy az idő mindent elnyel. Igenis mindent, gulákat és hókupaczokat, királyokat és hazai szerzőket. Csak a neve más-más, de az őrlési közeg egy. Minálunk Somló Sándornak hivják e kegyetlen apát. Neje: a magyar Muzsa, minden két hétben egy friss kis drámairóval ajándékozza meg, de Kronosznak jó gyomra van, ő birja. S nem tudni, ki fárad bele hamarább, az anyatermészet-e vagy az — apatermészet. Az bizonyos, hogy az anya nagyon igyekszik. Sosem tudtuk, hogy ennyi drámairó rejtőzik az idő feleségének méhében és ennyi dráma a Nemzeti Szinház asztalfiókjában. Minden két hétben uj premiér s mindig egy hazai szerző kerül teritékre, — valóban, Somló Sándor nagyon szeretheti a magyar drámairókat, hogy ilyen sürün adja őket, vagy pedig nagyon haragszik rájuk.

De mindegy, a kritikus pontos, mint az a ténsasszony a kis fekete táskával, akinek mindig ott kell lenni, akár a hegyek vajudnak, akár a házmesterné. Ez a hét tehát *Molnár* Gyuláé a Nemzeti Szinházban. Darabja: *A hazug törvény* pedig azon drámák közül való, amelyek a szivüket a homlokukon hordják. Vagy ki hiszi ma már, hogy hazug a törvény? Mikor a törvény sohasem is akar igaz lenni, hanem olyan, amilyennek az emberek csinálják, azok, akik erősek, akik az igazsággal szembekötősdit játszanak és közben megcsókolják a jogot, a gusztusuk szerint valót, az erőszakosat, az elnyomót. Ki nem látja ma már, hogy nem a törvény hazug, mikor a törvénytelen fiut szinleg adoptálja, de tényleg, a keresztlevelében, örökös rettegésben tartja. Hanem a társadalom és a becsületes, szolid papi áldással dolgozó házassági formula az, amelynek a kedvéért az egyik fiu pénzt és nevet örököl az apjától, a másik pedig — mint a régibb irodalomban mondták — nemes arczvonásokat. A törvénytelen fiu lelki vivódása, kicsinysége érzete és a konvencziókba bukása ma már éppen azért divatját mult romantika, mert egyrészt nem jogi kérdés többé, hanem szocziális kérdés, az erősek és gyengék harczának egy másodrendü programmpontja, részint pedig olyan kérdés, amelyet egy kis panamával Kárpátoktól Adriáig el lehet igazitani, pláne, ha az ember országgyülési képviselő és szalvusz konduktuszt kapott a kis panamákra. »Miért nem tépeted ki azt a lapot az anyakönyvből?« — mondja a dráma hősének egy huszárhadnagy, akinek ugy látszik a legtöbb esze van az egész társaságban. »Miért nem beszél ez az ember a klubban a belügyminiszterrel?« — kérdezte a főpróbán Bródy Sándor és az embernek eszébe jut, hogy valóban a mi drámairóinknak minden akcziója egyszerre elolvadna, ha a főhősök még idejekorán beszélnének a belügyminiszterrel. A dologból igy talán komédia lenne, egy felséges paródia, de azon talán mulatnánk s mindenesetre maibb nyelven s artisztikusabb formák közt, lendületesebb előadásban élvezhetnők, mint igy. Akkor talán ezt a darabot is más szinészekre bizták volna, nem félistenekre, akik, mint Jászai Mari, Paulay Erzsi és Mihályfi tették: Koriolanusz és Hamlet-stilusban zokogták el az erdélyi kis mezőváros lakosságát, részint pedig, mint:

Ligeti Juliska, Rózsahegyi, Bónis, Szacsvay és Helvey Laura tették, azzal a savószinü semmitmondással, amely a legdrámaibb jeleneteknél is arra gondol, hogy istenem, jól bezárta-e a Mari a spajz-ajtót.

*

Kronosz tehát nyel egyet — és uj gyermeket kér. Mert Kronosz, mint láttuk, falánk. De a feleségének is volt magához való esze s amint megint csak a hunczut görögöktől tudjuk, egyszer az asszony, aki hive volt az egy-gyermek-rendszernek, gyermek helyett egy nagy követ pólyázott be s azt nyelette le a férjjel. A fiut pedig kiadta dajkaságba Maglódra, az ott szépen nőtt, izmosodott és drámairóvá serdült. A fiut *Földes* Imrének hivják, s pár évvel ezelőtt már az a veszedelem fenyegette, hogy őt is megeszi az első magyar müintézet, de szegény Somlóval köveket nyelettek le helyette s Földes Imre szerencsésen partra szállt a *Magyar Szinház*-ban. Darabja: *A császár katonái* szintén a homlokán hordja a szivét, mert már a czimében benne van: szolgalelkeket és katonazubbonyt kaptok, merev szoldateszkát és meg-megdobbanó érzést, egy porczió léhaságot és czinizmust, mely arra való, hogy magába fojtsa a keserüséget, a kinzó dilemmákat. Katonák ezek a fiuk mind. De nem mint az eddigiek: a czifranyomoruság mártirjai és kiáltó ellentmondások a szubordinácziő szellemével. Földes Imre ugy állitja be őket, ahogy mi magyarok látjuk, egy kicsit arrogáns, kicsit hányaveti, kicsit nyegle, de a szivük mélyén jó fiuknak. Hősökként járnak, vivnak, verekszenek, lövetnek, mikor a czivilbagázszsal szembekerülnek, de otthon, oh otthon menyasszonya van az embernek és otthon tudja a hős, hogy amit a bornyujában hord, az nem a marsallbot, hanem a lemondási kérvény vagy a szolgálati pisztoly. Ami itt történik, szinte mellékes. A fő, hogy izig-vérig emberek és katonák azok, akik itt mozognak, vidám semmiségeket mondanak, fessek, frizirozottak, halálra készek és közben intrikálnak egy ember ellen, aki szabadabb szellemü s czikket mert irni Kossuthról. A baj csak az, hogy éppen azt az embert, akinek a nevét legtöbbet halljuk, akinek a kadaverén botlik és bukik az egész társaság, nem látjuk s a dráma, mely az ő személye körül indul, merőben más akczióra tolódik el. Ámde van egy főhadnagy ebben a társaságban, magyarszivü és czinikus filozófiáju fiu, aki kardcsapás nélkül hódit meg bennünket. A szeretet, melylyel a fiatal iró megcsinálta ez alakját, ritkaság számba megy minálunk. Sugárzó energia van benne, ha leszámitjuk is azt, hogy nagy soviniszta és sokszor a katonaéletben szokatlan aforisztikus téren gyakorlatoz. *Csortos* játszotta ezt a szerepet, olykor meglepő elegancziával. Egy csöpp romantikus kis gloriolát, a bánatos és reménytelen szerelmesét, mindig ott hagyott libegni fölötte s vidámságából is hideg mélységeket lehetett megérezni. Amilyen ő, éppen olyan fiatalos, könnyelmüen elegáns és hóditó az egész összjáték, legkivált: Törzs Jenő, Z. Molnár László és Papp Miska, azonfelül pedig: Réthey, Garas és Vágó. Az egyetlen női szerepben, egy passziv és kissé absztrakt szerepben, *Borostyán* Sári játszott. Kedves gondosság és figyelemre méltó tehetség van benne. Mozgásaival, beszédjével velerezgett az átérzés csendes melankóliája, uri kisasszony tud lenni társaságos és intim perczekben. Egyszóval: egy gondos hadvezér operál velük mindnyájukkal, a rendező.

...És egy friss, lobogó impulzussal, szinházból jövet, ha komolyak nem volnánk, nevetnünk kellene azon, hogy micsoda köveket nyelhetett le Kronosz, amikor Földes Imrét megmentették.

B—n.

Nemcsak az orvosok, hanem a közönség is tudja már, hogy a málnási Siculia gyógyforrás a legdusabb természetes sós savanyuviz és hatásosabb pl. a seltersi és a gleichenbergi ásványvizeknél. Fóraktár: Budapesten Brázay Kálmán czégnél, József-körut 37.

IRODALOM.

Utazás Pesttől Budapestig.

(Ágai Adolf könyve.)

Soha érdekesebb témát ennél: egy piszkos kis sváb fészek, a kulturában Bécsnek — de talán csak Pozsonynak — külvárosa, egyszerre csak fölteszi magában, hogy Magyarország fővárosa lesz, meg fog nőni, erősödni, szépülni. Rázkódik egyet, s rövid fél század alatt terjedelemre, szépségre, nyomoruságra, kulturára és korrupczióra igazi nagyváros. Amerikában támadtak még hirtelenebb is nagyvárosok, s hogy egy napon a nagy tó partján sátrat ver egy halász, a sátrából aztán egy pár évtized alatt kinő Chicago, az nagy dolog. De a Duna partján nem ujonan fölfedezett pusztaság volt, hanem egy jelentéktelenségben megöregedett városka, csupa tunyasággal, csupa penészszel, csupa kicsinyességgel. S mig aztán itten minden régi követ kiszoritott száz uj, mig az ezerfelől összeverődött konglomerát-népségből kifejlődött egy egységes és életre-való tipus, a *pesti ember,* amig a régi Pestből annak az ellenkezője lett: az uj *Budapest,* — ez sokkal szinesebb látnivaló, sokkal komplikáltabb fejlődés, embertömegek és kőtömegek pszichológusa számára pedig a legérdekesebb tanulmány.

Egy jószemü kis fiu került a rozoga kis Pestre, amely éppen akkor kezdett nőni. Csillag esett, föld rengett, daliás idők, gyászos évek, aztán a lázas, fiatalos munka évei gyorsan léptek egymás nyomába. A város varázslatos gyorsasággal nőtt, vele a kis fiu, aki mindig nyitva tartotta a szemét, s miközben a várost épitették, rontották, telkekkel spekuláltak, klikkeket szerveztek, ő a figyelmes szemlélő és a szerető családtag magasságából nézte, hogy csapnak egymásra a népek. Mikor aztán mind a ketten nagyok voltak, — a városkából Budapest, a fiuból Porzó mester lett — leirta, amit a szemével látott és a szivével megérzett. Az utirajzait Pesttől Budapestig.

A czim tökéletesen találó. Ez a könyv nem Budapest története, hanem egy finom megfigyelő utinaplója, aki a pest-budapesti fejlődés minden állomásán körülnézett egy kicsit, olyik állomáson lakott is. A Baedekert nem igen forgatta, de a maga szemével gyönyörüen tud látni — s ennek a tulajdonságának a bélyege van a könyvén. Nagy — olykor igen nagy dolgok mellett nem vitt el az utja s ezeket aztán nem is ismeri. Ugy vettem észre, hogy Budapestnek azok a részei nem érdeklik, amelyeknek semmi multjuk sincsen. Például az Angyalföld, aztán az Ujpest felé eső gyárvárosrész, — pedig ez a kettő éppen fölötte fontos és nagyon érdekes hely, az a vidék, ahol nincs fönn az ernyő se. ... Mert kas, tudjuk jól, másfelé sincs a mi fővárosunkban.

Hanem hogy Budapestnek sok részét nem ismeri, az is csak arra vall, ami a könyv legfőbb zamatja: hogy Porzó nem Budapest-kutató, hanem pesti ember. Milyen nagyra van vele, hogy járt az »ismeretlen Budában«! Ugy is ismeri Budát, mint a turista, a libapecsenyére kiránduló balparti lakó. A budai ember előtte főkép *alak,* s ebben én is igazat adok neki, mert a szivemben én is pesti ember vagyok. Csakhogy mikor én Pestre kerültem, akkor már Budapest készen volt, kivül-belül. Kivül, azaz a budapesti kövek — és belül: a pesti ember tipusa, a pesti viszonyokhoz nőtt izlésü, beszédü, gondolkodásu lakosság. Porzó pedig látta, amint ebbe a nagy fazékba egymásután potyogtak bele az ország minden tájéka felől a kövek is, az emberek is, amikből lett a vegyes származásu, egységes Budapest. Ezért van joga százszor elfogultabbnak, részrehajlóbbnak, egynémely dolgokban járatlanabbnak, egyszóval *buda-*

pestiebbnek lenni, mint nekem. Ezzel a jogával él is — s a könyvének nem utolsó bája ez.

Az irásmódjáról érdekes külön megemlékezni. A könyve — ez, azt hiszem, nyilvánvaló — tárczaczikk-müfaju, s a tárczának ő volt az első nagymestere minálunk. Az ő idejében a magyar nyelv még jóval nehezebben adta a gördülékeny könnyüségü irásmódot, de neki viszont Arany János volt a magyar nyelvtanára. A hetvenes évek magyar nyelvével csodálatosan tud bánni, de a mai szépirodalom gazdagabb fordulatosságát nem sajátitotta el. Nem vallja kárát; egy kicsit sürübb vérü a nyelve, de erősebb zamatu is. Sok *alföldies* iz van benne, talán nem is csak azért, mert ő az alföldről került, hanem inkább, mert az »ő korában« még több vidékiesség volt a pesti beszédben. A pesti *patois* még nem volt meg; ő a Borsszem Jankóban számtalan téglával járult hozzá, hogy meglegyen. Az irásának igen sok szépsége van, — de annyival jobban esik látni, hogy az átlagos irásmesterség mennyit haladt azóta. Porzó még *vicczel;* szójátéknak, a jól csuszó előadást megdöcczentő tréfának nem tud ellenállni. Hogy az ő alakjait — a Borsszem Jankó kulturtörténeti érdekü és igaz figuráit — nagyon szereti, az, ha nagynéha egy kicsit tulságos is, nagyon-nagyon bocsánandó. Sőt *document humain*-képpen nagyon jól eső vonás. Egyes alakjairól el is felejti, hogy rég meghaltak — mert Kotlik Zirzabella, ah, ah! bizony már rég porlad, Bukovay Abszi birodalmát is ifj. Hombár Mihály vette át. S a többi.

Különben ez a könyv olvasni való, nem kritizálni. Meleg vér csörgedezik benne s ha Budapest arczképe itt-ott hiányos is, vagy egy-egy bibircsót el is retusált az udvarias fotográfus, — Ágai Adolf portrait-ja tökéletesen benne van, s ez elég ahhoz, hogy szimpatikus és érdekes legyen.

A könyv technikai részében több a Pest, mint a Budapest. Ma már nem szükséges közönséges autotipiákat külön mellékletekre nyomtatni, mégis sokkal szebbek lehetnek. A vonalas rajzok reprodukcziója jobb, de a rajzok maguk igen különböző értéküek. Jól esik viszontlátni Jankó János egy-egy remekül megfigyelt alakját, a mai rajzolóknak is van benn egy pár frissen megrajzolt impressziójuk, azonkivül több olyan rajz, hogy csak ábra. — Egy manapság nyomtatott könyvnek, ha füzött is, nem szabad szerteszét esni egy elolvasás után.

F—n.

Verskötetek.

A magyar verskultura, sajnos, nem az igazán szép versek szeretetében, de az igazán rossz versek hatalmas seregében mutatkozik. Most is hat testes könyv pihen asztalunkon, csupa vers mind, még »költői beszély« is akad köztük — kettő. A hat szerző, nevezzük őket gyöngéden csak szerzőknek, abból a müvelt magyarságból való, amely a müveltséget nem a müvelődésben látja, hanem a költészet müvelésében. Innen van, hogy az ideális olvasó oly igen gyér a magyar világban, az igazi irók szinte személyesen ismerik és tisztelik őket. A mi hat szerzőnk se igazi iró, se igazi olvasó. Irodalmi félemberek. *Pelle* János nagyon fiatal és nagyon törekvő ember, sőt jogász. Lám, ebben a kötetében (Versek.) már megjárta a szerelmes és vadvirágos völgyből a nyilt tengerig az összes, fantáziával és elszánással megjárható költői ösvényeket. A kötet első részében meghatóan egyszerü és egyszerüen megható diákszerelemmel találkozunk. »És szól a nóta . . .« kezdi az ifju Pelle és szól a nóta. Fehér dalok. De milyen fehérek és zöldek. Finomabban Farkas se tudná definiálni az első, édes, szerelmes csókot: »Hogy az ajkad, hogy az ajkam Háromszor is összeértek!« Persze: »Tavaszban járok észrevétlen (különben ősz van) s valaki sugja, hogy: szeret!« Valaki. Azonban Pelle János egészen modern is tud lenni. Tessék csak átlapozni a heinei kétstrófás szerelmeket és a márcziusi ódákat és ime, ott van a Nagy-Öröm-Város, ott van a szép Mese-lány, aki a kötet elején még csak szegény kis Hamupipőke volt. Átélés, az nincs ezekben a nótás, sugaras álmokban, ezekben a szilaj, vad dalokban, mint a költő mondja, de hazai uj költők hatása annál gyakoribb. Ha magára talál Pelle János, még nagy poéta is lehet. Talán. — *Nagy* Imrét szintén elbóditották az uj tüzek, a vad tüzek. Egyébiránt vigasztalanul sivár az ő kötete, olyan szürke, mint a czigarettahamu a kávéházi márvány-asztalon. Nem érdekel. Pózol. Ami őszinteség van benne, az unalmas, az nagyon is igaz. Formátlanságában tetszeleg, de más ám a vers libre és más a sánta jambus. Epilógjában kijelenti: »Leteszem a lantot.« Azért se teszi le.

Vályi Nagy Gusztáv már nem él. Virtusos halállal halt meg ez a karakán debreczeni fiu, dáridó hajnalán lőtték agyon. Most a debreczeni poétasor kiadta összes müveit. Szépen élt és halt, nagy mámorai lehettek Vályi Nagy Gusztávnak, de a verseiben nincsen mámor. Kedves, józan magyar versek, Csokonait imádó, rimkovácsokat tisztelő kálomista fiu versei ezek mind. Penzumos versek, ad notam. Hortobágyi szerelmes csikósok több vadvirágos eredetiséggel irnak a Teczának, a Verának, rozmaringos szép leánynak. Irigyelhetjük Vályi Nagy Gusztáv szép sorsát, vig éjszakáit, de poétának lenni, hej, az más!

Most jön a két »költői beszély«, ritka vendég Ráczországban, az egyiket Palotás Fausztin irta, a másikat Nagy László. Ezek békés emberek, nem fiatalok, ezek már az epikus korban vannak. *Palotás* Fausztin a »Törpe lelkekben« nagy fába vágja a fejszét. »A gentry pusztul . . .« igy kezdi az ének diszét. A gentry pusztul. És a költő siet menteni. Sajna, a költemény maga menthetetlen. Meséje sablón, verselése nem az. Egyszerüen nem tud verselni Palotás Fausztin bátyánk, aki maga is gentry és menteni akar. Igy versel (és mellékesen igy jellemez): »Leánya Hilda harmatos üdeség A szüzi báj csodás fenségivel. Kérője sok: nagy éhesekből elég, Társulhat-e ily angyal bárkivel?« A gentry pusztul.

Nagy László Arany János choriambusai nyomán szabadon mond el egy érdektelen, de annál hosszabb szerelmi idillt. Meghatóan naiv dolog ez, a Buda halála verselése sántán, bénán, süketen egy modern budoárban.

Hat kötet vers. Egyik-másik azt mutatja, hogy azért olvasni is szoktak a versirók. Tartsa meg az isten a szokásukat! Kár volna, ha elhanyagolnák! A verselést? Azt ugy se hagyják el. Hogy is mondja a költő: Leteszem a lantot. Azért se teszi le!

J. Gy.

KÖZGAZDASÁG.

A Pesti Hazai Takarékpénztár közgyülése. A Pesti Hazai Takarékpénztár Egyesület *Kléh* István udvari tanácsos elnöklésével e hó 2-án tartotta közgyülését. Az elmult év az igazgatósági jelentés szerint igen kielégitő volt. Az összes forgalom 9.191,587,583 korona 52 fillért tett. Ebből a készpénzforgalom 4,107,319.947 korona 86 fillér. A szaporulat az elmult esztendőben 742,677.775 kor. 60 fillére rugott. Az intézet jelenleg 645,486.087 korona 16 fillért kezel. A tiszta nyereség 7,168.209 korona 27 fillér. A részvényeseknek osztalékul részvényenként 750 korona jut. Az egyesület különféle összegeket adott különböző jótékony czélokra. Az igazgatósági előterjesztések után 25 tagot választottak a választmányba. Végül pedig az elnökségnek köszönetet szavaztak.

Első Leánykiházasitó Egylet mint szöv. Gyermek- és életbiztositó intézet (Budapest, VI., Teréz-körut 40—42.) Alapittatott 1863-ban. — F. év február havában 1,602.900·— K értékü biztositási ajánlat nyujtatott be és 1,380.800 K értékü uj biztositási kötvény állittatott ki. Biztositott összegek fejében 159.771·33 K és az intézet fennállása óta 12.557.657 K 24 f fizettetett ki. Ezen intézet a gyermek- és életbiztositás minden nemével foglalkozik a legolcsóbb dijtételek és legelőnyösebb feltételek mellett.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Ruhák a legszebben tisztittatnak és festetnek Haltenberger Béla ruhafestő-gyárában Kassa. Alapitási év 1810.

Budapest, 1908. — Nyomatott az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-társ. betüivel.